

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ
Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва
Кафедра економіки підприємств та соціальних технологій**

**О.Ю. Гусєва, О.В.Воскобоєва,
А.Ю. Голобородько, О.С.Ромащенко**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ
ПРАКТИКИ ТА НАПИСАННЯ ЗВІТУ
для студентів 3 курсу денної форми навчання
спеціальності 051 «ЕКОНОМІКА»
бакалаврська програма «Економіка підприємств ІТ-бізнесу»**

КИЇВ – 2020

Методичні рекомендації щодо проходження виробничої практики та написання звіту студентами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Гусєва О.Ю., Воскобоева О.В., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С.- К.: ДУТ, 2020 . 51 с.

Укладачі:

завідувач кафедри економіки підприємств та соціальних технологій д.е.н., професор Гусєва О.Ю.

доцент кафедри економіки підприємств та соціальних технологій к.е.н., доцент Воскобоева О.В.,

доцент кафедри економіки підприємств та соціальних технологій к.е.н. Голобородько А.Ю.

доцент кафедри економіки підприємств та соціальних технологій к.е.н. Ромащенко О.С.

Рецензенти:

Виноградова О.В.. - д.е.н., проф., професор кафедри маркетингу

Капелюшна Т.В.- к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Державного університету телекомунікацій

Затверджено на засіданні кафедри
економіки підприємств та соціальних технологій
Протокол № 1 від «02» вересня 2020 р.

Схвалено науково-методичною радою
Навчально-наукового інституту
Менеджменту та підприємництва
Протокол № 1 від «02» вересня 2020 р.

1. ЦІЛІ ТА ЗАДАЧІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ З ЕКОНОМІКИ

Ціллю виробничої практики з економіки підприємств є закріплення та інтегрування студентами теоретичних знань, отриманих ними при вивченні курсу «Економіка підприємства» та їх практичне пристосування в процесі виконання завдань, а також моделювання професійних умінь майбутніх спеціалістів за відповідними рівнями компетентності:

алгоритмічно-дієвого, який сприяє розвитку аналітико-синтетичного мислення та здатності вирішувати типові завдання в типовій ситуації;

творчого (професійного), який сприяє формуванню майстерності – уміння створювати нове (тобто здатність творчого використання різних умінь).

Ціллю практики є також розвиток комунікативних та організаторських здібностей студентів, що полягає в умінні співпрацювати в команді, умінні розуміти загальний зміст роботи, ін.

Для виконання завдань студент використовує дані бухгалтерської та фінансової звітності по підприємству, а також додаткову інформацію, яка повинна бути самостійно отримана студентами на основі вивчення діючого законодавства щодо діяльності підприємства галузі, статистичних щорічників, статей в економічних журналах, а також на наступних інформаційних сайтах INTERNET-ресурсу:

Таблиця 1

Інформаційні сайти INTERNET-ресурсу

Галузь	Галузеві сайти	Загальні сайти
Хлібобулочна галузі	www.apk-inform.com www.minagro.gov.ua www.niss.gov.ua www.harchovyk.com	<ul style="list-style-type: none"> • <u>що містять фінансову звітність підприємств:</u> www.istock.com.ua www.smida.gov.ua • <u>закони та нормативні акти:</u> www.rada.gov.ua www.zakon.rada.gov.ua • <u>статистичну інформацію:</u> www.ukrstat.gov.ua www.donetskstat.gov.ua • <u>іншу інформацію:</u> www.m-club.ipsys.net
Сільськогосподарська галузі	www.lol.org.ua www.apkonline.com.ua www.agroconf.org www.agroua.net	
Кондитерська галузь	www.harchovyk.com	
Інші		
Телекомунікації	www.dsszzi.gov.ua www.nkizi.gov.ua www.telpu.com.ua	

На допомогу студентів для виконання завдань пропонуються шаблони розрахункових таблиць, які містяться в методичних рекомендаціях по виконанню та оформленню кожного комплексного завдання (розділ 2 даного навчально-методичного посібника), які при необхідності можуть бути змінені у

відповідності з вимогами розрахунків та у відповідності зі творчим підходом студента.

Кожне завдання містить методичні рекомендації, які допомагають студентові визначити необхідні формули для розрахунку та рекомендації по застосуванню спеціальних функцій Excel та послідовності дій. Висновки за окремими напрямками завдань узагальнюються в процесі виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства.

Детальний зміст кожного етапу практики та цілі та завдання представлені у другій частині даного навчального посібника.

Особливу увагу у ході і виконання розрахунків за кожним завданням необхідно звертати на рекомендації, що відмічені значком:

- сутність та теоретичні вказівки по завданню

- практичні рекомендації по виконанню завдання

Результатом практики є складання звіту, який повинен бути оформлений у відповідності з вимогами стандартів та містити: титульну сторінку, зміст, основну частину (яка містить розрахункові таблиці та економічну інтерпретацію отриманих результатів по кожній таблиці).

Зміст завдань	Контроль	Кількість балів
Аналіз зовнішнього середовища функціонування підприємства та оцінка стану галузі	Перевірка правильності виконання розрахунків та їх економічної інтерпретації	20
Визначення резервів збільшення обсягу виробництва та реалізації продукції	Перевірка правильності виконання розрахунків та обґрунтованості висновків	20
Комплексна оцінка ефективності діяльності підприємства	Перевірка правильності виконання розрахунків та їх економічної інтерпретації	25
Визначення конкурентного статусу підприємства та оцінка його конкурентоспроможності	Перевірка правильності виконання розрахунків та їх економічної інтерпретації	20
Розробка автоматизованої комп'ютерної програми для аналізу результатів	Використання комп'ютерних програм для прийняття управлінських рішень та аналізу результатів	15

При оцінюванні практики з економіки підприємства викладачем враховуються наступні критерії:

- наявність всіх необхідних аналітичних таблиць у автоматизованому режимі розрахунків та знання методики їх виконання;
- якість виконаних розрахунків (перевірка наявності арифметичних помилок та неув'язок);
- обґрунтованість висновків по кожному завданню;
- якість оформлення звіту з практики щодо дотримання вимог стандартів до оформлення наукових робіт;
- рівень знань та ступінь орієнтації у виконаних розрахунках (знання алгоритмів по кожному завданню).

2. ЗМІСТ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИКОНАННЮ ЗАВДАНЬ ПРАКТИКИ

Перше комплексне завдання «АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА СТАНУ ГАЛУЗІ»

Комплексне завдання «Аналіз зовнішнього середовища функціонування підприємства та оцінка стану галузі» представляє собою комплекс завдань, які сприяють отриманню практичних навичок у визначенні основних факторів зовнішнього середовища, в оцінці за окремими напрямками основних тенденцій розвитку певної галузі.

Цілі та завдання

1. Проаналізувати ринок продукції галузі.
2. Здійснити аналіз ринку основної сировини і матеріалів, які використовуються підприємствами галузі.
3. Провести аналіз ринку техніки та технологій.
4. Здійснити моніторинг ринку джерел фінансових ресурсів.
5. Оцінити забезпеченість галузі трудовими ресурсами
6. Зробити загальний висновок про вплив факторів зовнішнього середовища на діяльність підприємства певної галузі
7. Визначити перспективи подальшого розвитку галузі.

Кожне підприємство, хоч і представляє собою самостійну господарюючу одиницю, одночасно є елементом економічних систем більш високого рівня – певної галузі чи усієї держави в цілому. Тому діяльність підприємства не може розглядатися без вивчення умов, в яких воно функціонує. Будь-яке сучасне підприємство представляє собою відкриту систему, що тісно взаємодіє із зовнішнім середовищем. «Причому діалектика їх взаємодії така, що зовнішні умови, формуючи джерела та інструментальну базу підприємництва, виступають в якості фактора, що визначає зміст і вектор реалізації підприємницької функції, а значить, і внутрішні умови, що є похідними по відношенню до зовнішніх»

Методичні рекомендації щодо оформлення результатів завдання 1

Для досягнення поставлених в даному завданні цілей та завдань необхідно використати статті в економічних журналах, статистичні щорічники, а також INTERNET-ресурси, що наведені в 1 розділі даного навчального посібника.

Аналіз зовнішнього середовища галузі включає п'ять основних аналітичних блоків (рис. 1.1)

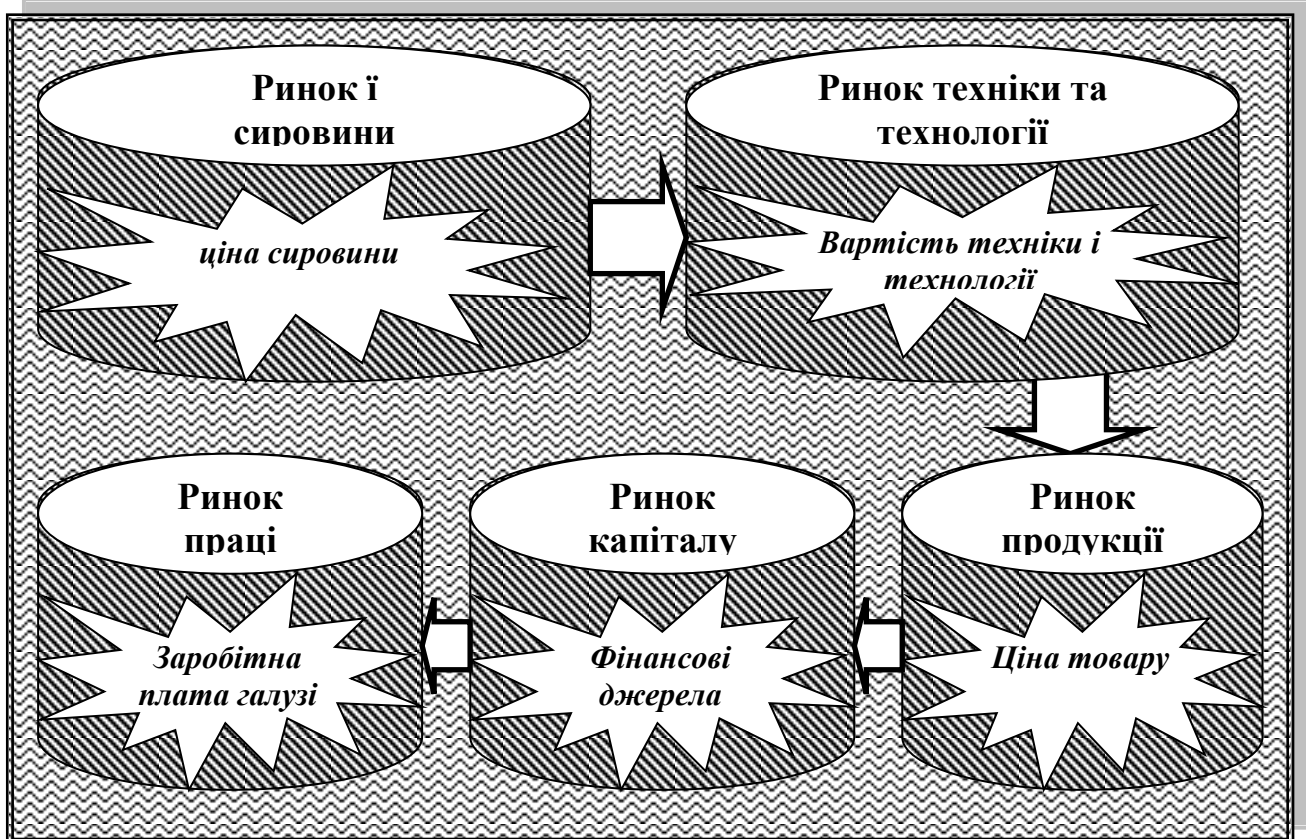

Рис. 1.1 – Аналітичні блоки для аналізу зовнішнього середовища

I. Аналіз ринку продукції галузі.

Даний етап передбачає:

- 1) дослідження характеру попиту, пропозиції і ціноутворення на ринку;
- 2) характеристику основних споживачів продукції;
- 3) визначити кількість конкуруючих на ринку підприємств-виробників аналогічної продукції;
- 4) оцінку бар'єрів входу на ринок.

При оцінці основних тенденцій на ринку необхідно скласти наступну таблицю (табл.1.1)

Окремі показники діяльності підприємств ... галузі в Україні

№ п/п	Показник	Роки				
		1*	2	3	4	5
1	Кількість підприємств, одиниць					
2	Випуск продукції (виробів), (тис.тонн, кг, шт,...)					
3	Рентабельність операційної діяльності підприємств, %					
4	Частка підприємств, які одержали збиток від звичайної діяльності до оподаткування, у % до загальної кількості підприємств					
5	Індекс цін виробників, %:					
6	Інвестиції в основний капітал, у фактичних цінах, млн. грн.					
...	Інші показники, що характеризують стан галузі					

* вказати рік, за який приводяться данні

Для оцінки динаміки основних показників діяльності підприємств галузі, що вивчається необхідно застосувати графічний метод аналізу (для побудови графіків та діаграм використати *Майстер Діаграм*).

Для цього необхідно:

а) активізувати на стандартній панелі інструментів меню *Вставка* та обрати параметр *Діаграма*, як це показано на рис. 1.2.

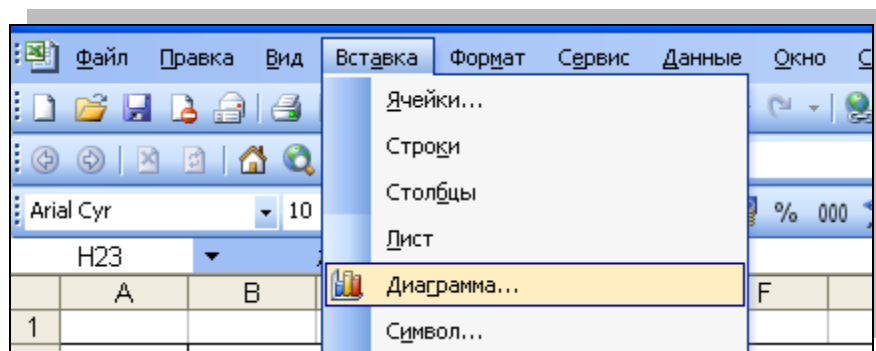

Рис. 1.2 – Параметри Стандартної панелі інструментів *Вставка*

б) в діалоговому вікні *Майстра діаграм* (рис. 1.3) вибрати необхідний тип діаграми .

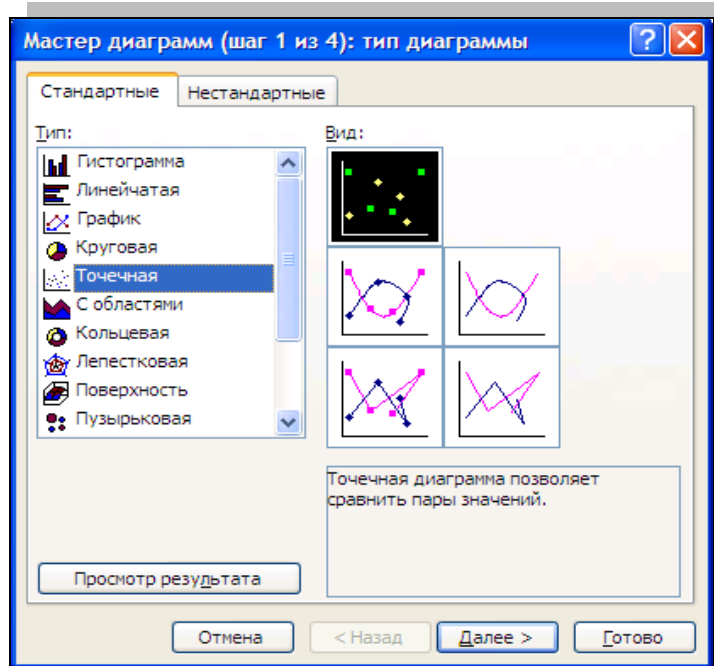

Рис. 1.3 – Діалогове вікно *Майстру діаграм*

На основі результатів аналізу проведених розрахунків та даних діаграм, зробити відповідні висновки.

II. Аналіз ринку основної сировини і матеріалів, які використовуються підприємствами галузі.

Даний блок аналізу повинен включати:

- 1) основні характеристики ринку;
- 2) загальний огляд основних суб'єктів ринку і їх вплив на діяльність підприємств галузі, що аналізується.
- 3) аналіз цін постачальників основної сировини і порівняння абсолютних і відносних значень з цінами на продукцію підприємств галузі.

При проведенні аналізу цін постачальників основної сировини і порівняння абсолютних і відносних значень з цінами на продукцію підприємств галузі необхідно врахувати, що основним видом сировини для виробництва продукції є:

- *в хлібобулочній галузі – борошно;*
- *в кондитерській галузі – цукор;*
- *в сільськогосподарській галузі – насіння.*
- *в пивоварній промисловості –*
- *...*

Результати аналізу необхідно представити в таблиці 1.2.

Аналіз цін постачальників основної сировини для виробництва ... продукції

№ п/п	Показник	Роки				
		1	2	3	4	5
1.	Середня ціна продукції					
2.	Індекс цін					
3.	Середня ціна сировини					
4.	Індекс цін					

III. Аналіз ринку техніки та технологій.

Цей блок повинен включати:

- 1) вивчення стану основних засобів в галузі;
- 2) динаміку оновлення основних фондів;
- 3) інвестиційну діяльність підприємств галузі (в основні фонди);
- 4) аналіз ринку необхідної техніки та технологій для підприємств галузі (основні вітчизняні і зарубіжні виробники, посередники на ринку, цінова політика тощо).

IV. Аналіз ринку джерел фінансових ресурсів.

В цьому блоці необхідно вивчити як здійснюється підтримка підприємств певної галузі промисловості державою (вивчити основні законодавчі та нормативні акти, що регламентують діяльність підприємств; можливості пільгового кредитування підприємств галузі).

V. Аналіз ринку праці. Розглядаючи економіку окремої галузі, неможливо обійти стороною питання забезпечення підприємств галузі трудовими ресурсами. «Всі господарські операції зводяться до трьох слів: люди, продукт, прибуток. На першому місці стоять люди», - сказав відомий у всьому світі менеджер Лі Якокка. Даний етап аналізу виконується для виявлення рівня забезпеченості підприємств галузі трудовими ресурсами.

Даний блок аналіз передбачає:

- 1) визначення за даними Держкомстату середньооблікову чисельність найманих працівників певної галузі та її середній відсоток від кількості працюючих у промисловості;
- 2) вивчення на основі статистичної інформації показників плинності кадрів та їх динаміки;
- 3) аналіз основних темпів росту заробітної плати за останні 3-4 роки та у порівнянні з темпами її росту в середньому по промисловості України.

При оцінці основних тенденцій на ринку скласти наступні таблиці (табл.1.3 та 1.4)

Таблиця 1.3

Оцінка динаміки показників по праці в Україні (.....області)

Рік	Середньо-облікова кількість штатних працівників тис. осіб	Коефіцієнт обороту робочої сили		Середньомісячна заробітна плата		
		по прийому	по звільненню	номінальна		реальна
		у % до середньооблікової кількості штатних працівників		гривень	у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб	у % до попереднього року

Таблиця 1.4

Попит та пропозиція робочої сили в Україні по галузі

Показник	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, +/-	Темп зміни, %
Кількість громадян, не зайнятих трудовою діяльністю, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, тис. осіб				
Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць, тис. осіб				
Навантаження на одне вільне робоче місце, вакансію, осіб				

Крім перелічених вище блоків аналізу, дослідження галузі необхідно оцінити вплив держави на розвиток підприємства певної галузі на основі:

- 1) ознайомлення з нормативними актами цінового регулювання;
- 2) обсягами державних замовлень на продукцію;
- 3) визначення наявності державних підприємств-монополістів або інших структур для стабілізації ситуації на ринку продукції галузі.

Друге комплексне завдання «ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗЕРВІВ ЗБІЛЬШЕННЯ ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ»

Комплексне завдання «Визначення резервів збільшення обсягу виробництва та реалізації продукції» представляє собою комплекс завдань, які сприяють отриманню практичних навичок в оцінці основних тенденцій обсягу виробництва та реалізації продукції, проведенні факторного аналізу

Цілі та завдання тренінгового завдання

1. Оцінити динаміку та структуру обсягу продукції (за видами).
2. Визначити показники, що характеризують обсяг виробництва та реалізації продукції.
3. Отримати практичні навички по використанню методів факторного аналізу при оцінці впливу окремих факторів на динаміку обсягу виробництва та реалізації.
 - абсолютних різниць;
 - відносних різниць;
 - ланцюгових підстановок;
 - логарифмічного;
 - інтегрального.
4. Навчитися узагальнювати отримані результати розрахунків.
5. Змодельювати діяльність фірми щодо використання можливих резервів збільшення обсягу виробництва і реалізації продукції.

Підприємство функціонує в умовах насиченості галузевих ринків. Обсяги виробництва та реалізації з кожним роком зростають. Керівництво підприємств зацікавлено у подальшому збільшенні обсягу виробництва і реалізації продукції. Однак, одночасно зі зростанням обсягів реалізації зростають ціни. До того ж, актуальним є питання: може обсяг виручки від реалізації продукції в основному обумовлений саме зростанням цін реалізації? Тому доцільним є питання визначення та оцінка впливу основних факторів на динаміку загального обсягу реалізації (та за видами продукції).

Методичні рекомендації щодо оформлення результатів завдання 2

1. Оцінити динаміку та структуру обсягу реалізації підприємства

При оцінці динаміки та структури обсягу продукції (за видами) необхідно скласти наступні таблиці (табл.2.1, табл.2.2)

Таблиця 2.1

Динаміка обсягу реалізації продукції

Вид продукції	У вартісному вираженні, тис.грн.				У натуральному вираженні, (тонни, шт., ..)			
	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, +/-	Темп зміни, %	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, +/-	Темп зміни, %
A*								
Б								
С								
...								
РАЗОМ								

* вказати вид продукції

Таблиця 2.2

Структура обсягу реалізації продукції

(%)

Вид продукції	В ціновому вираженні, %				У натуральному вираженні, (тонни, шт., ..)			
	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, +/-	Темп зміни, в/п	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, +/-	Темп зміни, в/п
A								
Б								
С								
...								
РАЗОМ								

- ✓ На основі отриманих результатів аналізу побудувати графіки або діаграми для наочного представлення динаміки.
- ✓ Надати оцінку отриманим результатам аналізу.

2. Оцінити вплив факторів на динаміку обсягу реалізації.

Методи факторного аналізу та рекомендації по їх використанню наведено в Додатку Б.

Оцінка впливу факторів на динаміку обсягу реалізації здійснюється у наступній послідовності:

На першому етапі необхідно здійснити формування формалізованих факторних моделей, які містять як результативну ознаку (в нашому випадку – виручка від реалізації) та показники-фактори:

$$Y = X_1 \cdot X_2 \cdot \dots \cdot X_n \quad (2.1)$$

де, Y – результативна ознака,

X_1, X_2, X_n - факторні ознаки (показники, що пов'язані з ефективністю використання основних фондів, трудових ресурсів, цінові фактори).

Визначення та відбір факторів для аналізу показника здійснюються на підставі теоретичних та практичних знань, набутих у певній галузі. При цьому необхідно виходити із того, що дослідження більшого комплексу факторів забезпечує точніші результати аналізу. Проте необхідно врахувати, що розгляд певного комплексу факторів як механічної суми, без урахування їхнього взаємозв'язку, без виділення головних, визначальних факторів, може призвести тільки до помилкових висновків.

Для оцінки на динаміку обсягу виробленої продукції необхідно використати наступні моделі:

ДЛЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

- модель зв'язку середньорічної вартості основних фондів ($\Phi_{сер}$) та фондівіддачі (Φ_v):

$$Br_{ч} = \Phi_{сер} \times \Phi_v \quad (2.2)$$

Для узагальнення результатів оцінки впливу факторів необхідно скласти та заповнити наступного таблицю:

Таблиця 2.3

Факторний аналіз впливу стану та ефективності використання основних фондів на динаміку обсягу реалізації продукції

Фактор	Базисний рік	Звітний рік	Відхилення, +/-	Розмір впливу, +/-
Середньорічна вартість основних фондів ($\Phi_{сер}$)				
Фондовіддача (Φ_v)				
Виручка від реалізації ($Br_{ч}$)				

- модель зв'язку середньорічної вартості основних фондів ($\Phi_{сер}$) та фондоозброєності ($\Phi_{озбр}$):

$$Vp_{ч} = \Phi_{сер} \times \Phi_{озбр} \quad (2.3)$$

Результати факторного аналізу оформлюються аналогічною таблицею 2.3.

ДЛЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ТРУДОВИХ ФАКТОРІВ

- модель зв'язку середньооблікової чисельності ($\mathcal{C}_{сер}$) та продуктивності праці робітників ($\mathcal{ПП}$):

$$Vp_{ч} = \mathcal{C}_{сер} \times \mathcal{ПП} \quad (2.4)$$

Узагальнення результатів оцінки впливу трудових факторів на динаміку обсягу реалізації здійснюється аналогічно представлених результатів в таблиці 2.

ДЛЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДИНАМІКУ ОБСЯГУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ОБ'ЄМНОГО, СТРУКТУРНОГО ТА ЦІНОВОГО ФАКТОРІВ

- модель зв'язку об'ємного (i_1), структурного (i_2) та цінового (i_3) факторів:

$$Vp_{ч} = Vp_{ч}^0 \cdot i_1 \cdot i_2 \cdot i_3 \quad (2.5)$$

Факторні ознаки даної моделі розраховуються за наступними формулами:

- індекс зміни кількості реалізованої продукції - i_1 (об'ємний фактор):

$$i_1 = \frac{Vp_{ч_0}^{скор}}{Vp_{ч_0}} \quad (2.6)$$

- індекс структурних зрушень у складі реалізованої продукції - i_2 (структурний фактор):

$$i_2 = \frac{Vp_{ч_1}^{скор}}{Vp_{ч_0}^{скор}} \quad (2.7)$$

- індекс зміни цін на продукцію підприємства - i_3 (ціновий фактор):

$$i_3 = \frac{Vp_{ч_1}}{Vp_{ч_0}} \quad (2.8)$$

- загальний індекс зміни факторів - i :

$$i = i_1 \times i_2 \times i_3 = \frac{Vp_{ч_0}^{скор}}{Vp_{ч_0}} \times \frac{Vp_{ч_1}^{скор}}{Vp_{ч_0}^{скор}} \times \frac{Vp_{ч_1}}{Vp_{ч_0}} \quad (2.9)$$

На наступному етапі визначається вплив кожного фактору на динаміку обсягу реалізації продукції. Проведені розрахунки необхідно представити в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Факторний аналіз впливу об'ємного, структурного та цінового факторів на динаміку обсягу реалізації продукції

№ п\п	Фактор	Розмір впливу, +/-
1.	Кількість реалізованої продукції	
2.	Структурні зрушення у складі реалізованої продукції	
3.	Зміна цін на продукцію підприємства	
Загальний вплив факторів		

Студентами можуть бути використані і інші моделі, які будуються на основі творчого підходу до вирішення завдання.

Результати факторного аналізу необхідно узагальнити в таблиці 2.6:

Таблиця 2.6

Зведена таблиця впливу факторів на зміну обсягу реалізації

(тис.грн.)

№ п\п	Групи факторів	Розмір впливу, +/-	
		Позитивний, +	Негативний, -
1.	Цінові фактори		
1.1.	...*		
...	...		
2.	Фактори, що пов'язані з ефективністю використання основних фондів:		
2.1.	...		
...	...		
3.	Трудові фактори		
3.1	...		
...	...		

* необхідно вказати назву фактору, що входить до даної групи

За результатами зведеної таблиці необхідно зробити висновки (вказати які фактори вплинули позитивно на динаміку обсягу реалізації, а які негативно) та визначити загальний резерв росту обсягу реалізації.

Третє комплексне завдання «КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»

Завдання «Комплексна оцінка ефективності діяльності підприємства» представляє собою комплекс завдань, які сприяють отриманню практичних навичок в комплексній загальній оцінці ефективності діяльності підприємства на основі матричного методу.

Цілі та завдання тренінгового завдання

1. Визначити показники, що комплексно характеризують результати роботи підприємства та формують них.
3. Отримати практичні навички по використанню матричного методу для комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства.
4. Здійснити комплексну узагальнюючу оцінку ефективності діяльності підприємства.
5. Обґрунтовувати отримані результати оцінки, на основі аналітичної оцінки результатів.
6. Аргументувати власні висновки щодо можливих напрямків підвищення ефективності діяльності підприємства.

Дослідники вже давно прийшли до висновку про те, що неможливо виділити з числа результативних показників який-небудь один у якості загального, придатного для комплексної оцінки. Це пов'язано зі значною і всезростаючою кількістю як об'єктів аналізу, так і індикаторів, критеріїв діяльності. Звідси виникає необхідність формування комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства.

Матричний аналіз — це метод досліджень взаємозв'язків між економічними об'єктами за допомогою матричних моделей.

Матричний метод ґрунтується на математичній теорії матриць і використовується, для узагальнюючої комплексної оцінки результатів діяльності підприємства. Він дозволяє розглядати найважливіші показники при їх змінах та у взаємозв'язку, виділивши при цьому витратні та ресурсні показники

При комплексній оцінці особливо важливо порівнювати досягнуті кінцеві результати роботи підприємства з затраченими ресурсами.

В основі даного методу полягає матрична модель, яка дозволяє:

- ✓ визначити велику кількість похідних показників (з вихідних 8-10 найважливіших, що характеризують: ресурси – витрати - результати);
- ✓ виявити зміну кожного з цих показників (коефіцієнти зміни);
- ✓ встановити, які з них є достатньо низькими і які є у підприємства резерви, щодо їх поліпшення;

- ✓ виділити показники, що характеризують витрати та показники результативності;
- ✓ спів ставити досягнуті результати з затраченими ресурсами;
- ✓ визначити ступінь інтенсивності виробництва і результативність усіх видів витрат.

Методичні рекомендації щодо оформлення результатів завдання 3

1. Аналіз починається з вибору найважливіших 8-10 показників, що комплексно характеризують результати роботи підприємства у звітному періоді. В якості вихідних показників необхідно використати групи показників, що характеризують ресурси, витрати та результати, які представлені на рис. 3.1:

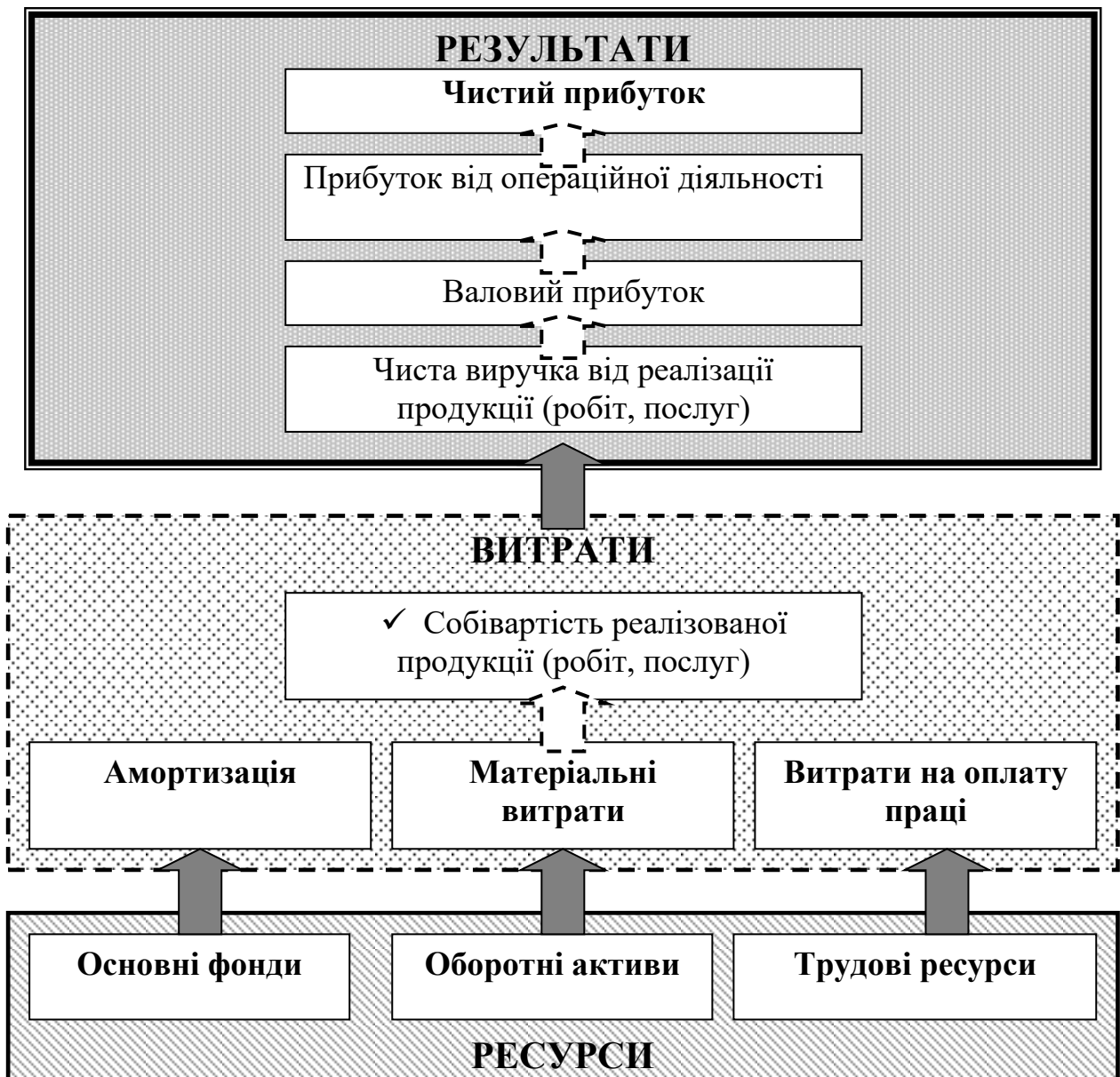

Рис. 3.1 – Система показників, що включаються в матричну модель ефективності діяльності підприємства

2. На основі форм статистичної звітності Ф№1 «Баланс», Ф№2 «Звіт про фінансові результати» та додаткової вихідної інформації заповнити наступну таблицю:

Таблиця 3.1

Вихідні дані для узагальнюючої оцінки ефективності діяльності підприємства

№ п/п	Показники	Одиниці виміру	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення, +/-	Темп зміни, %
1	Чиста виручка від реалізації продукції (робіт, послуг)					
2	Валовий прибуток					
3	Прибуток від операційної діяльності					
4	Чистий прибуток					
5	Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)					
6	Матеріальні витрати					
7	Амортизаційні відрахування					
8	Витрати на оплату праці					
9	Основні фонди (за середньорічною вартістю)					
10	Оборотні активи (за середньорічною вартістю)					
11	Чисельність промислово-виробничого персоналу					

3. На основі обраних показників (таблиця 3.1) будуються дві матриці: попереднього та звітного періодів за наступною методикою:

а) по діагоналі матриці (зліва направо) проставляються фактичні дані показників відповідного року (*рекомендується для зручності дані значення виділити жирним шрифтом*), як це показано в таблиці 3.2.

б) далі розраховуються останні елементи матриці **шляхом ділення значення показника, який записаний в стовпчику на значення показника, що знаходиться в рядку.**

в) на наступному етапі будується матриця звітного року, елементи якої розраховуються аналогічно

4. Наступним етапом є побудова результативної матриці, елементи якої (Z_{ij}) розраховуються шляхом ділення кожного елемента матриці звітного періоду на кожний елемент матриці попереднього періоду.

Таблиця 3.2

Приклад побудови та методика розрахунку елементів матриць

Найменування показника	Чиста виручка від реалізації продукції	Валовий прибуток	Прибуток від операційної діяльності	Чистий прибуток	Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)	Матеріальні витрати	Амортизаційні відрахування	Витрати на оплату праці	Основні виробничі фонди (за середньорічною вартістю)	Оборотні активи (за середньорічною вартістю)	Чисельність промислово-виробничого персоналу
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>
Чиста виручка від реалізації продукції (робіт, послуг)	$V_{pч}$	$\frac{Pв}{V_{pч}}$	$\frac{Pо}{V_{pч}}$	$\frac{Pч}{V_{pч}}$	$\frac{Cp}{V_{pч}}$	$\frac{MB}{V_{pч}}$	$\frac{AMB}{V_{pч}}$	$\frac{\Phi OT}{V_{pч}}$	$\frac{\Phi_{CER}}{V_{pч}}$	$\frac{OA_{CER}}{Ч_{ПВП}}$	$\frac{Ч_{ПВП}}{Pв}$
Валовий прибуток	$\frac{V_{pч}}{Pв}$	$Pв$	$\frac{Pо}{Pв}$	$\frac{Pч}{Pв}$	$\frac{\tilde{N}\delta}{\hat{I}\hat{a}}$	$\frac{MB}{Pв}$	$\frac{AMB}{Pв}$	$\frac{\Phi OT}{Pв}$	$\frac{\Phi_{CER}}{Pв}$	$\frac{OA_{CER}}{Ч_{ПВП}}$	$\frac{Ч_{ПВП}}{Pо}$
Прибуток від операційної діяльності	$\frac{V_{pч}}{Pо}$	$\frac{Pв}{Pо}$	$Pо$	$\frac{Pч}{Pо}$	$\frac{Cp}{Pо}$	$\frac{MB}{Pо}$	$\frac{AMB}{Pо}$	$\frac{\Phi OT}{Pо}$	$\frac{\Phi_{CER}}{Pо}$	$\frac{OA_{CER}}{Ч_{ПВП}}$	$\frac{Ч_{ПВП}}{Pч}$
Чистий прибуток	$\frac{\hat{A}\hat{\delta}_{\cdot}}{\hat{I}_{\cdot}}$	$\frac{Pв}{Pч}$	$\frac{Pо}{Pч}$	$Pч$	$\frac{Cp}{Pч}$	$\frac{MB}{Pч}$	$\frac{AMB}{Pч}$	$\frac{\Phi OT}{Pч}$	$\frac{\Phi_{CER}}{Pч}$	$\frac{OA_{CER}}{Pч}$	$\frac{Ч_{ПВП}}{Pч}$
Собівартість реалізованої продукції	$\frac{\hat{A}\hat{\delta}_{\cdot}}{C\delta}$	$\frac{Pв}{Cp}$	$\frac{Pо}{Cp}$	$\frac{Pч}{Cp}$	Cp	$\frac{MB}{Cp}$	$\frac{AMB}{Cp}$	$\frac{\Phi OT}{Cp}$	$\frac{\Phi_{CER}}{Cp}$	$\frac{OA_{CER}}{Ч_{ПВП}}$	$\frac{V_{pч}}{MB}$
Матеріальні витрати	$\frac{V_{pч}}{MB}$	$\frac{\hat{I}\hat{a}}{\hat{I}\hat{A}}$	$\frac{Pо}{MB}$	$\frac{Pч}{MB}$	$\frac{Cp}{MB}$	MB	$\frac{AMB}{MB}$	$\frac{\Phi OT}{MB}$	$\frac{\Phi_{CER}}{MB}$	$\frac{OA_{CER}}{Ч_{ПВП}}$	$\frac{Ч_{ПВП}}{AMB}$
Амортизаційні відрахування	$\frac{V_{pч}}{AMB}$	$\frac{Pв}{AMB}$	$\frac{Pо}{AMB}$	$\frac{Pч}{AMB}$	$\frac{Cp}{AMB}$	$\frac{MB}{AMB}$	AMB	$\frac{\Phi OT}{AMB}$	$\frac{\Phi_{CER}}{AMB}$	$\frac{OA_{CER}}{Ч_{ПВП}}$	$\frac{Ч_{ПВП}}{\Phi OT}$
Витрати на оплату праці	$\frac{V_{pч}}{\Phi OT}$	$\frac{Pв}{\Phi OT}$	$\frac{Pо}{\Phi OT}$	$\frac{Pч}{\Phi OT}$	$\frac{Cp}{\Phi OT}$	$\frac{MB}{\Phi OT}$	$\frac{AMB}{\Phi OT}$	ΦOT	$\frac{\Phi_{CER}}{\Phi OT}$	$\frac{OA_{CER}}{Ч_{ПВП}}$	$\frac{V_{pч}}{\Phi_{CER}}$

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Середньорічна вартість основних фондів	$\frac{Bp_{\text{ч}}}{\Phi_{\text{сер}}}$	$\frac{\dot{I}\hat{a}}{\hat{O}\hat{n}\hat{a}\hat{d}}$	$\frac{Po}{\Phi_{\text{сер}}}$	$\frac{Пч}{\Phi_{\text{сер}}}$	$\frac{Cp}{\Phi_{\text{сер}}}$	$\frac{MB}{\Phi_{\text{сер}}}$	$\frac{AMB}{\Phi_{\text{сер}}}$	$\frac{\Phi OT}{\Phi_{\text{сер}}}$	$\Phi_{\text{сер}}$	$\frac{OA_{\text{сер}}}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{Bp_{\text{ч}}}{OA_{\text{сер}}}$
Середньорічна вартість оборотних активів	$\frac{Bp_{\text{ч}}}{OA_{\text{сер}}}$	$\frac{\dot{I}\hat{a}}{C\hat{d}}$	$\frac{Po}{Cp}$	$\frac{Пч}{OA_{\text{сер}}}$	$\frac{Cp}{OA_{\text{сер}}}$	$\frac{MB}{OA_{\text{сер}}}$	$\frac{AMB}{OA_{\text{сер}}}$	$\frac{\Phi OT}{OA_{\text{сер}}}$	$\frac{\Phi_{\text{сер}}}{OA_{\text{сер}}}$	$OA_{\text{сер}}$	$\frac{Bp_{\text{ч}}}{Pв}$
Чисельність промислово-виробничого персоналу	$\frac{Bp_{\text{ч}}}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{Pв}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{Po}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{Пч}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{Cp}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{MB}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{AMB}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{\Phi OT}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{\Phi_{\text{сер}}}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\frac{OA_{\text{сер}}}{\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}$	$\mathcal{C}_{\text{ПВП}}$

 - блок взаємозв'язку результатів виробничо-господарської діяльності (індексів результатів)

27

 - блок перетворення витрат у результати (індексів ресурсів)

 - блок перетворення ресурсів у витрати (індексів витрат)

Таблиця 3.3

Результативна матрична модель комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства

Найменування показника	Чиста виручка від реалізації продукції (робіт, послуг)	Валовий прибуток	Прибуток від операційної діяльності	Чистий прибуток	Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)	Матеріальні витрати	Амортизаційні відрахування	Витрати на оплату праці	Основні виробничі фонди (за середньорічною вартістю)	Оборотні активи (за середньорічною вартістю)	Чисельність промислово-виробничого персоналу	
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	
Чиста виручка від реалізації продукції	<i>1</i>	Z_1^1	Z_1^2	Z_1^3	Z_1^4	Z_1^5	Z_1^6	Z_1^7	Z_1^8	Z_1^9	Z_1^{10}	Z_1^{11}
Валовий прибуток	<i>2</i>	Z_2^1	Z_2^2	Z_2^3	Z_2^4	Z_2^5	Z_2^6	Z_2^7	Z_2^8	Z_2^9	Z_2^{10}	Z_2^{11}
Прибуток від операційної діяльності	<i>3</i>	Z_3^1	Z_3^2	Z_3^3	Z_3^4	Z_3^5	Z_3^6	Z_3^7	Z_3^8	Z_3^9	Z_3^{10}	Z_3^{11}
Чистий прибуток	<i>4</i>	Z_4^1	Z_4^2	Z_4^3	Z_4^4	Z_4^5	Z_4^6	Z_4^7	Z_4^8	Z_4^9	Z_4^{10}	Z_4^{11}
Собівартість реалізованої продукції	<i>5</i>	Z_5^1	Z_5^2	Z_5^3	Z_5^4	Z_5^5	Z_5^6	Z_5^7	Z_5^8	Z_5^9	Z_5^{10}	Z_5^{11}
Матеріальні витрати	<i>6</i>	Z_6^1	Z_6^2	Z_6^3	Z_6^4	Z_6^5	Z_6^6	Z_6^7	Z_6^8	Z_6^9	Z_6^{10}	Z_6^{11}
Амортизаційні відрахування	<i>7</i>	Z_7^1	Z_7^2	Z_7^3	Z_7^4	Z_7^5	Z_7^6	Z_7^7	Z_7^8	Z_7^9	Z_7^{10}	Z_7^{11}
Витрати на оплату праці	<i>8</i>	Z_8^1	Z_8^2	Z_8^3	Z_8^4	Z_8^5	Z_8^6	Z_8^7	Z_8^8	Z_8^9	Z_8^{10}	Z_8^{11}
Основні фонди	<i>9</i>	Z_9^1	Z_9^2	Z_9^3	Z_9^4	Z_9^5	Z_9^6	Z_9^7	Z_9^8	Z_9^9	Z_9^{10}	Z_9^{11}
Оборотні активи	<i>10</i>	Z_{10}^1	Z_{10}^2	Z_{10}^3	Z_{10}^4	Z_{10}^5	Z_{10}^6	Z_{10}^7	Z_{10}^8	Z_{10}^9	Z_{10}^{10}	Z_{10}^{11}
Чисельність промислово-виробничого персоналу	<i>11</i>	Z_{11}^1	Z_{11}^2	Z_{11}^3	Z_{11}^4	Z_{11}^5	Z_{11}^6	Z_{11}^7	Z_{11}^8	Z_{11}^9	Z_{11}^{10}	Z_{11}^{11}

5. На основі елементів результативної матриці визначаються чотири індекси: результатів, ресурсів та витрат, а також узагальнюючий індекс ефективності діяльності, розрахункові значення яких необхідно представити в таблиці 3.4

Таблиця 3.4

Узагальнення результатів комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства

Показник	Значення коефіцієнтів
1. Індекс результатів	
2. Індекс ресурсів	
3. Індекс витрат	
Узагальнюючий індекс ефективності діяльності підприємства	

(коэф)

Середнє арифметичне значення індексів, в загальному виді розраховується за формулою:

$$\bar{O} = \frac{\sum Z_i^j}{\sum n_j} \quad (3.1)$$

де, Z_i^j – елементи результативної матриці (i - номер рядка, j - номер стовпця);
 n – кількість показників функціонального блоку.

Наприклад, середнє арифметичне значення індексів результатів розраховується наступним чином:

$$\bar{X}_{PE3} = \frac{Z_2^1 + Z_3^1 + Z_4^1 + Z_3^2 + Z_4^2 + Z_4^3}{n} \quad (3.2)$$

тобто:

$$\bar{X}_{PE3} = \left(\frac{Bp_v}{Pv} + \frac{Bp_o}{Po} + \frac{Bp_c}{Pc} + \frac{Pv}{Po} + \frac{Pv}{Pc} + \frac{Po}{Pc} \right) / n \quad (3.3)$$

2. Середнє арифметичне індексів ресурсів та витрат розраховуються аналогічно за відповідними блоками.

Розрахунок середніх арифметичних індексів результатів, ресурсів та витрат необхідно здійснити на основі використання функції MS Excel в наступній послідовності:

а) активізувати пункт меню *Вставка* → *Функція*.

б) при цьому автоматично буде відкрито діалогове вікно *Майстра функцій*. В переліку категорій вибрати «*Статистичні*», а в переліку функцій – вибрати функцію «*CP3НАЧ*» як це показано на рис. 3. 3.

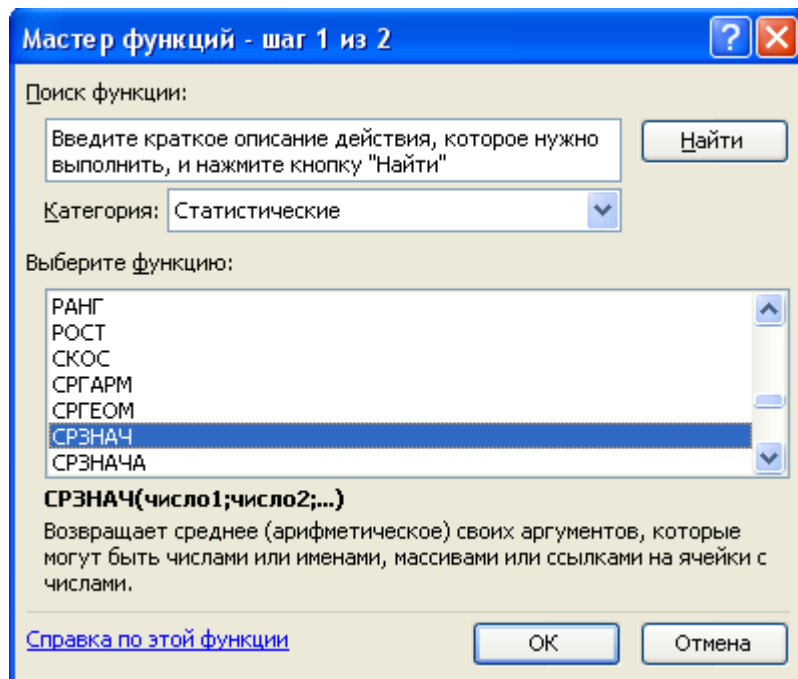

Рис. 3.3 – Діалогове вікно *Майстер функцій*

г) натиснути *OK*.

д) в вікні «*Аргументи функції*», яке автоматично буде відкрито на екрані (як показано на рис. 3.4) заповнити необхідні поля: *Число 1* – *Число n* - шляхом вказування адреси відповідного індексу за визначеним блоком (результатів, ресурсів, витрат).

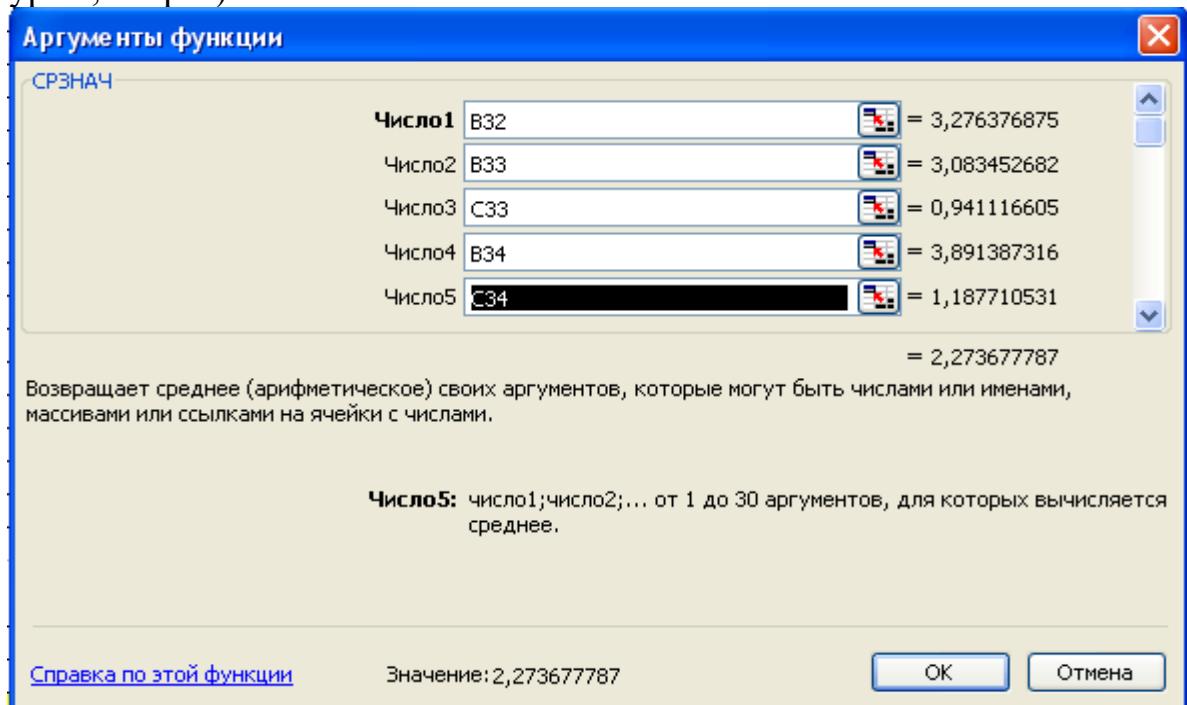

Рис. 3.4 – Діалогове вікно *Аргументи функції «СРЗНАЧ»*

6. Далі розраховується узагальнюючий індекс ефективності діяльності підприємства:

$$X_{\text{ЗАГ}} = \frac{(\overline{X}_{\text{РЕЗ}} + \overline{X}_{\text{ВИТР}}) \times 0,5}{\overline{X}_{\text{РЕС}}} \quad (3.4)$$

7. На основі отриманого значення узагальнюючого індексу необхідно зробити загальний висновок про ефективність діяльності підприємства.

З точки зору ефективності господарювання кінцеві результати повинні зростати швидше, ніж ресурси та витрати. Виходячи з цього, якщо $X_{\text{ЗАГ}}$ більше 1, то підприємство працювало ефективно, а якщо менше 1, то ефективність його діяльності оцінюється негативно .

Четверте комплексне завдання «ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО СТАТУСУ ТА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»

Комплексне завдання «Визначення конкурентного статусу та оцінка конкурентоспроможності підприємства» представляє собою комплекс завдань, які сприяють отриманню практичних навичок в у визначенні конкурентної позиції підприємства.

Цілі та завдання

1. Аналітично оцінити рівень конкурентоспроможності підприємства та визначити конкурентне місце об'єкту дослідження у порівнянні з підприємствами-конкурентами на основі показників господарсько-фінансової діяльності в розрахунковому році.

2. Визначити головні недоліки діяльності підприємства, які негативно впливають на рівень його конкурентоспроможності.

3. Запропонувати організаційно-економічні заходи, спрямовані на усунення недоліків діяльності підприємства.

4. Визначити основні цілі, які необхідно поставити для підвищення конкурентного статусу підприємства.

5. Окреслити коло можливостей підприємства, щодо моделювання бажаного результату у перспективі.

Аналіз конкурентоспроможності підприємства у порівнянні з підприємствами-конкурентами показує співвідношення їхнього конкурентного потенціалу, що стає основою формування реалізації напрямків та шляхів зміцнення конкурентного статусу, а також визначається потенціал підвищення конкурентоспроможності на основі значень показників за кожним функціональним блоком.

Методичні рекомендації щодо оформлення результатів завдання 4

Методика оцінки складається з наступних етапів:

На першому етапі здійснюється формування системи оціночних показників діяльності підприємства (табл. 4.1) за наступними функціональними блоками:

1 блок – Блок показників фінансового потенціалу

2 блок – Блок показників виробничого потенціалу

3 блок – Блок показників організаційного потенціалу та менеджменту

Усі показники повинні відповідати умовам зіставленості, доступності та достовірності, а також повинні бути представлені коефіцієнтами.

Таблиця 4.1

Вихідні показники для оцінки конкурентоспроможності підприємства

Показники потенціалу за функціональними блоками	Коефіцієнти вагомості показників	Значення за звітний рік			
		Підприємство, що досліджується	підприємства-конкуренти		
			1*	2	3
1. Показники фінансового потенціалу					
1.1. Рентабельність продажів, коеф.					
1.2. Рентабельність витрат виробництва, коеф.					
1.3. Рівень витратоємності збуту продукції, коеф.					
<i>Коефіцієнт вагомості за блоком</i>					
2. Показники виробничого потенціалу					
2.1. Індекс зміни обсягу виробництва продукції, коеф.					
2.2. Індекс зростання продуктивності праці робітників, коеф.					
2.3. Коефіцієнт фондівдачі, коеф.					
2.4. Коефіцієнт оборотності виробничих запасів, коеф.					
2.5. Коефіцієнт зносу, коеф.					
2.6. Коефіцієнт придатності основних фондів, коеф.					
<i>Коефіцієнт вагомості за блоком</i>					
3. Показники організаційного потенціалу та менеджменту					
3.1. Доля витрат на оплату праці у чистій виручці від реалізації продукції, коеф					
3.2. Коефіцієнт випередження темпів продуктивності праці та темпів росту заробітної плати робітників, коеф.					
3.3. Коефіцієнт постійності кадрів, коеф.					
3.4. Доля управлінців в загальній кількості працівників, коеф.					
<i>Коефіцієнт вагомості за блоком</i>					

* вказати назву підприємства-конкурента

На другому етапі експертним методом визначаються коефіцієнти вагомості кожного показника потенціалу та, на основі них – коефіцієнт вагомості за кожним функціональним блоком.

При розподілі коефіцієнтів вагомості слід враховувати, що в сукупності їх значення за всіма функціональними блоками повинно дорівнювати 1.

Третій етап передбачає заповнення таблиці 4.1 на основі форм статистичної звітності: Ф№1 «Баланс», Ф№2 «Звіт про фінансові результати» та додаткової вихідної інформації.

На четвертому етапі здійснюється розрахунок коефіцієнтів конкурентоспроможності за кожним функціональним блоком: фінансовим, виробничим, блоком організаційного потенціалу та менеджменту. Даний розрахунок здійснюється на основі використання середньої геометричної. Даний розрахунок необхідно здійснювати на основі використання функції MS Excel в наступній послідовності:

а) активізувати пункт меню *Вставка* → *Функція*, як це показано на рис. 4.1.

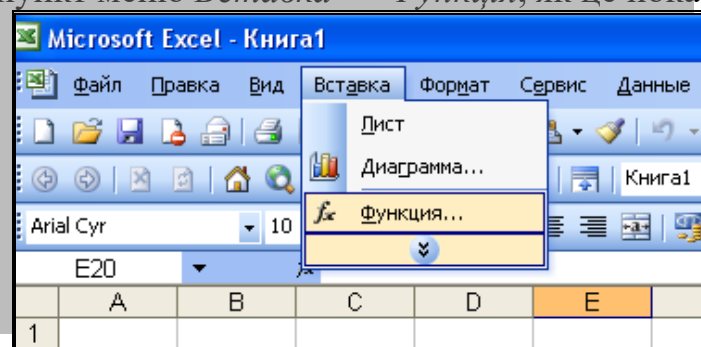

Рис. 4.1 – Діалогове вікно стандартної панелі інструментів *Вставка*

б) при цьому автоматично буде відкрито діалогове вікно *Майстра функцій*. В переліку категорій вибрати «*Статистичні*», а в переліку функцій – вибрати функцію «*СРГЕОМ*» як це показано на рис. 4.2.

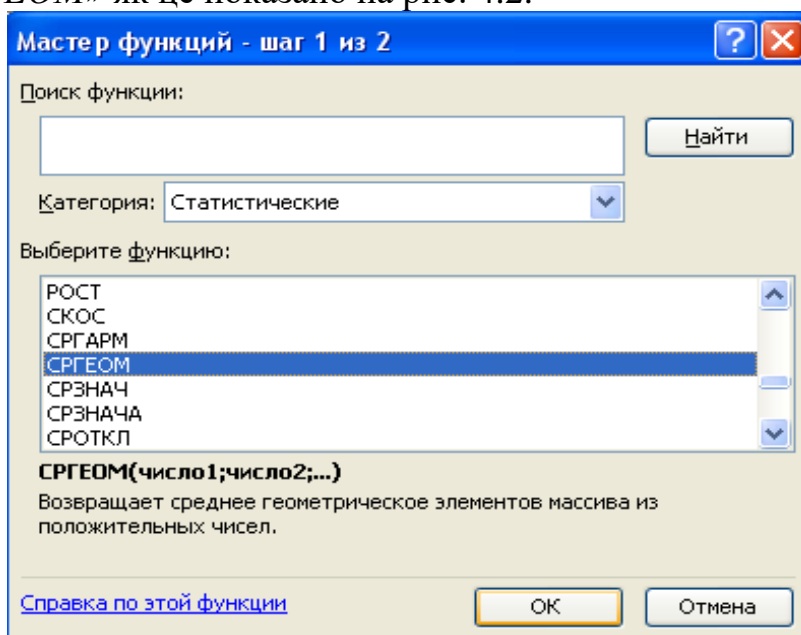

Рис. 4 – Діалогове вікно *Майстер функцій*

г) натиснути *OK*.

д) в вікні «*Аргументи функції*», яке автоматично буде відкрито на екрані (як показано на рис. 4.3) заповнити поле *Число 1* шляхом вказування масиву вихідних значень показників необхідного функціонального блоку, наприклад: (Н6:Н7).

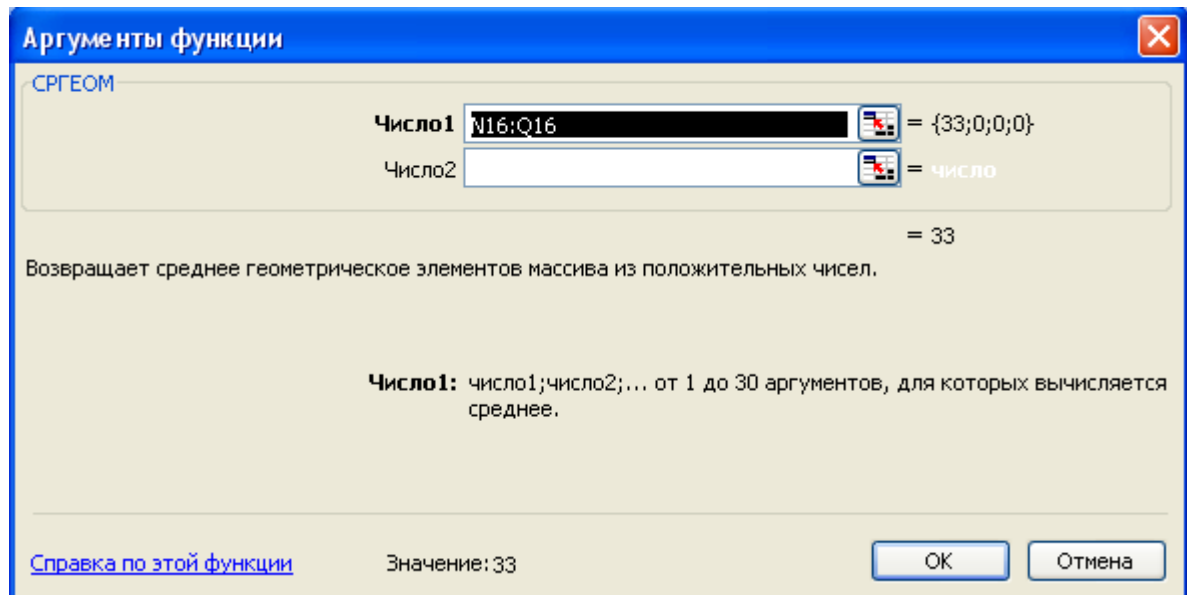

Рис. 4.3 – Діалогове вікно *Аргументи функції* «*СРГЕОМ*»

На п'ятому етапі здійснюється розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства за наступною формулою:

$$K_i = \varpi_{\phi} \times k_{\phi} + \varpi_B \times k_B + \varpi_O \times k_O \quad (4.1)$$

$\varpi_{\phi}, \varpi_B, \varpi_O$ - коефіцієнти конкурентоспроможності за відповідними блоками фінансового, виробничого, організаційного потенціалу та менеджменту (середньо геометричні значення).

k_{ϕ}, k_B, k_O - коефіцієнти вагомості кожного блоку

Розрахунки необхідно узагальнити в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

Зведені дані про блокові та інтегровані показники конкурентоспроможності підприємства

Показник конкурентоспроможності	Коефіцієнт вагомості за блоком	Значення коефіцієнтів				
		Підприємство, що досліджується	підприємства-конкуренти			
			1*	2	3	...
Конкурентоспроможність фінансового потенціалу						
Виробничого потенціалу						
Організаційного потенціалу та менеджменту						
Загальний показник конкурентоспроможності підприємства						

На основі отриманих значень показників конкурентоспроможності за кожним функціональним блоком, а також інтегрального показника конкурентоспроможності зробити загальний висновок про конкурентні переваги підприємства, що досліджується та визначити основні першочергові задачі які повинно вирішити підприємство у найближчій перспективі.

Чим більше значення інтегрального показника тим вище конкурентоспроможність підприємства, виходячи з наявного конкурентного потенціалу.

3. ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИКИ

Комплекс завдань розрахований на чотири тижні та може бути виконаний тільки при умові використання персонального комп'ютеру. Тому всі розрахунки до практики повинні бути виконані в автоматизованому режимі в середовищі Excel.

Студент самостійно формує робочу книгу, в якій він формує блок вихідної інформації (Ф№1 «Баланс» та Ф№2 «Звіт про фінансові результати», додаткова інформація) та розробляє автоматизовану програму розрахунків у відповідності з рекомендованими алгоритмами розрахунків (блок аналітичної інформації). Програма автоматизованих розрахунків передбачає пов'язання всіх таблиць з вихідною інформацією та між собою.

Кожен лист робочої книги повинен мати назву. Листи доцільно розміщувати у відповідності з логікою проведення розрахунків.

4. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ ПРАКТИКИ

Звіт з практики оформляється згідно з вимогами ГОСТ 2.106.68 "ЕСКД. Загальні вимоги до тестових документів" на листах формату А4 (297x210 мм).

На листі поля за розмірами: зліва – 30 мм, справа, зверху і знизу – 20 мм. Нумерація сторінок проставляються у верхній частині листа справа.

Текст звіту розбивається на розділи і підрозділи. Кожний розділ необхідно починати з нової сторінки. Розділи і підрозділи повинні бути пронумеровані. Нумери розділів пишуть арабськими цифрами з крапкою в кінці, номер підрозділів складається з номерів розділу і підрозділу, розділених крапкою.

Таблиці, рисунки, схеми та інші ілюстровані матеріали розміщують в тексті по ходу тексту або в кінці звіту окремими додатками.

Таблиці повинні мати тематичну назву і номер. Назва та номер таблиці пишеться над таблицею в верхньому правому куті. В кінці звіту необхідно привести перелік використаної літератури.

Всі необхідні таблиці повинні носити аналітичний характер, тобто крім показників інформаційного характеру, в таблиці повинні бути обов'язково відбиті відносні величини (питома вага, відсоток зміни, відхилення і так далі). Таблиці повинні бути пронумеровані і озаглавлені. Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках. Номер таблиці складається з номера завдання і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, таблиця 2.1 - перша таблиця другого завдання.

Слово "таблиця" і її номер без символу "№" розташовують з правого боку над таблицею. Назва таблиці поміщається нижче за її номер по центру. Воно повинне бути коротким, але чітко розкривати зміст таблиці. У таблиці обов'язково повинні вказуватися одиниці вимірювання. Таблиця повинна бути заповнена по всіх рядках і графах. Якщо показники відсутні, то ставиться прочерк. У дробових числах після коми ставиться однакова кількість знаків.

Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під одною, або поруч, або

переносячи частину таблиці на наступну сторінку, повторюючи в кожній частині таблиці її головку і боковик. При поділі таблиці на частини допускається її головку або боковик замінити відповідно номерами граф чи рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами у першій частині таблиці.

Слово "Таблиця ____" вказують один раз зліва над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть: "Продовження таблиці ____" з зазначенням номера таблиці.

Звіт з тренінгу повинен бути зброшурований в папку і мати титульний лист.

Порядок брошурування наступний: Титульний лист, зміст, вступ, зміст практики по параграфах, додатки.

5. ЗАХИСТ ЗВІТУ З ПРАКТИКИ

Після закінчення практики звіт з належно оформленим щоденником і відразу подається на кафедру, де з ним докладно ознайомлюється керівник від університету. Він надає загальну оцінку роботи, виконаної студентом під час проходження практики.

Під час захисту звітів студенти мають показати глибокі знання з предмету виробничої практики.

Під час оцінки звіту враховуються характеристика, видана керівником практики від підприємства, зміст звіту, хід захисту, висновки керівника практики від університету.

Захист звіту з практики проводиться в комісії в терміни, передбачені навчальним процесом. Склад комісії визначається завідувачем кафедри.

В процесі захисту комісія оцінює якість звіту з практики і щоденника проходження практики, характеристику на студента, повноту і рівень засвоєння студентом матеріалів програми практики, отримані практичні вміння та навички.

Оцінка результатів практики виставляється диференційовано по чотирьохбальній системі: "відмінно", "добре", "задовільно" і "незадовільно" та за шкалою ECTS із відповідною кількістю балів за 100-бальною системою.

Результати здачі диференційованого заліку заносяться в екзаменаційну відомість, проставляються в заліковій книжці і в журналі обліку успішності.

Студент, який не виконав програму практики або отримав негативний відгук від підприємства, або отримав незадовільну оцінку при здачі заліку, за рішенням ректорату направляється на повторну практику або відраховується з університету.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗВІТУ З ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

У цілому якісно виконаний звіт з виробничої практики оцінюється максимально в 100 балів

Кількість балів знімається за порушення вимог:

1. Невідповідне оформлення - 5-15 балів.
2. Несвоєчасне затвердження плану, несвоєчасна реєстрація звіту з виробничої практики, несвоєчасне подання до захисту - 5 балів.
3. Вступ не відповідає стандарту (відсутнє обґрунтування актуальності теми, її значущості, неправильно визначена мета і завдання виробничої практики, предмет і об'єкт дослідження, не представлена характеристика структури роботи тощо) - 5- 10 балів.
4. Відсутня логічна послідовність і науковий стиль викладення - 5-10балів.
5. Відсутність табличного та ілюстративного матеріалу, його аналізу та прив'язки до змісту тексту - 5- 20 балів.
6. Невідповідність висновків вимогам (відсутність зв'язку з результатами дослідження, підсумків з розглянутих питань) - 5 балів.
7. Неправильно оформлений список використаних джерел - 5 балів.

Кількість балів за виконання звіту з виробничої практики визначається науковим керівником у процесі перевірки. При захисті звіту з виробничо-економічної практики студентом кількість балів може бути змінено.

Враховуючи набрану кількість балів, у цілому звіт з виробничої практики оцінюється наступним чином (табл. 2).

За шкалою ECTS “ відмінно” відповідає оцінці “А”, “добре” - оцінкам “В” та “С”, “ задовільно” - “D ” та “Е”.

При незадовільній оцінці (до 59 балів) звіт з виробничої практики переробляється та подається на повторне оцінювання.

Підсумкова оцінка виставляється за наступними критеріями:

Таблиця 6.1.

Критерії оцінювання звіту з виробничої практики

бали	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка /запис векзаменаційній відомості
90-100	Студент самостійно виконав основні завдання практики та індивідуальне завдання, зробив висновки з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків перебігу явищ (процесів), при цьому при захисті показав вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, абстрагувати і конкретизувати, класифікувати і систематизувати матеріали та запропонував ряд заходів щодо вдосконалення діяльності підприємства, до розробки яких підійшов творчо. Зменшення 100-бальної оцінки може бути пов'язане з недостатнім розкриттям питань, які потрібно було висвітлити, але він виходить за рамки обсягу матеріалу, передбаченого програмою практики.	Високий Повністю забезпечує вимоги до знань, умінь і навичок, що викладені в робочій програмі дисципліни. Власні пропозиції студента в оцінках і вирішенні практичних задач підвищує його вміння використовувати знання, які він отримав при вивченні інших дисциплін, а також знання, набуті при самостійному поглибленому вивченні питань, що відносяться до дисципліни, яка вивчається.	Відмінно / Зараховано (А)
82-89	студент при написанні звіту виконав основні завдання практики та індивідуальне завдання, зробив висновки з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків і механізмів (алгоритмів) перебігу явищ (процесів), при цьому при захисті достатньо проявив отримані вміння та навички щодо роботи з документацією та інформацією щодо результатів роботи підприємства.	Достатній Забезпечує студенту самостійне вирішення основних практичних задач в умовах, коли вихідні дані в них змінюються порівняно з прикладами, що розглянуті при вивченні дисципліни	Добре / Зараховано (В)
75-81	студент при написанні звіту виконав основні завдання практики та індивідуальне завдання, зробив висновки з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків і механізмів (алгоритмів) перебігу явищ (процесів), достатньо проявив отримані вміння та навички щодо роботи з документацією та інформацією щодо результатів роботи підприємства, але під час захисту звіту виникали труднощі з поясненням питань, які потрібно було висвітлити більш детально.	Достатній Конкретний рівень, за вивченим матеріалом робочої програми дисципліни. Додаткові питання про можливість використання теоретичних положень для практичного використання викликають утруднення.	Добре / Зараховано (С)
64-74	Оцінка "задовільно" - студент при написанні звіту виконав основні завдання практики та індивідуальне завдання, але зроблені висновки без урахування причинно-наслідкових зв'язків і механізмів (алгоритмів) перебігу явищ (процесів), при цьому при захисті не достатньо проявив отримані вміння та навички щодо роботи з документацією та інформацією щодо результатів роботи підприємства.	Середній Забезпечує достатньо надійний рівень відтворення основних положень дисципліни	Задовільно / Зараховано (D)
60-63	Студент має певні знання, при написанні звіту виконав основні завдання практики та індивідуальне завдання, але зроблені висновки без урахування причинно-наслідкових зв'язків і механізмів (алгоритмів) перебігу явищ (процесів), при цьому при захисті не зміг проявити отримані вміння та навички щодо роботи з документацією та інформацією щодо результатів роботи підприємства.	Середній Є мінімально допустимим у всіх складових навчальної програми з дисципліни	Задовільно / Зараховано (Е)

35-59	Студент може відтворити окремі питання щодо результатів проходження практики, відповідає пасивно, дезорієнтується, погано володіє матеріалом, який використовував під час написання звіту. Розуміння мети та завдань проходження практики – відсутні.	Низький Не забезпечує практичної реалізації задач, що формуються при вивченні дисципліни	Незадовільно з можливістю повторного складання) / Не зараховано(FX) <i>Взалікову книжку не представляється</i>
1-34	Студент повністю не виконав вимог щодо проходження виробничої практики. Студент не допущений до захисту звіту з практики.	Незадовільний Студент не підготовлений до самостійного вирішення задач, які окреслює мета та завдання дисципліни	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням / Не допущений (F) <i>В залікову книжку не представляється</i>

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] /Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Статистична звітність емітентів України [Електронний ресурс]/ - Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua/db/emitent>.
4. Конституція України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Регіони України: статистичний щорічник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov
6. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle – <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=2704>
7. Лойко В.В., Макаровська Т.П. Економіка підприємств. Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1928_50257879.pdf
8. Горлачук В.В., Яненко І.Г. Економіка підприємства Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_940_13512570
9. Говорушко Т.А. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу : [монографія] / Т.А. Говорушко, Н.І. Клімаш. – К. : Логос, 2013. – 204 с.
10. Доберчак Н.І. Економіка виробництва : навч. посібник / Н.І. Доберчак. – К. : Ліра К, 2012. – 258 с. 18. Дорошенко Г.С. Економіка підприємства : теорія і практикум : навч. посібник / Г.С. Дорошенко. – К. : Ліра К, 2013. – 328 с. 19
11. Єпіфанова І. Ю. Формування стратегії розвитку підприємства в сучасних умовах / Єпіфанова І. Ю., Дзюбо М. Ю. // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечнікова. – 2017. – Т. 22. – Вип. 2 (55). – С. 99-103.
12. Єпіфанова І. Ю. Фінансовий аналіз та звітність : практикум / І. Ю. Єпіфанова, В. В. Джеджула. – Вінниця : ВНТУ, 2017. – 143 с.
13. Економічна енциклопедія : у 3 т / за заг. ред. С.В. Мочерного. – Т. 3 – К. : Вид. центр „Академія”, 2002. 952 с.

14. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
15. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-ХІУ від 16 липня 1999 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. 22. Іванілов О.С. Економіка підприємства : підручник / О.С. Іванілов. - 2-ге вид. – К. : Центр навч. л-ри, 2011. – 727 с.
16. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика засто-сування: монографія / І.В. Кривов'язюк. – Луцьк, 2014. – 260с.
17. Кудренко Н.В. Теоретико-методичні підходи щодо оцінювання економічної ефективності функціонування підприємств / Н.В. Кудренко // Економіка і право. – 2015. – №18. – с.61-67.
18. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. – Київ «Центр навчальної літератури», 2012. – 531 с.
19. Ковальчук К.Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій. : навч. посібник / К.Ф. Ковальчук. – К. : Центр навч. л-ри, – 2012. – 326 с
20. Котлер Ф. Основы маркетинга : краткий курс : пер. с англ. / Ф. Котлер. – М. : Вільямс, 2012. – 488 с.
21. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Р. Коуз. – М. : Дело, 2010. – 363 с.
22. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування / Г.О. Крамаренко. - К. : Центр навч. л-ри, 2009. - 224 с.
23. Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практикум : навч. посібник / В.В. Кулішов. – К. : Ліра К, – 2012 . – 208 с.
24. Мак-Дональд М. Экономика / Макконнелл Кэмбелл, Брю Стенли. – Спб. : Питер. – 272 с.
25. Маслак О.І. Економіка промислового підприємства : навч. посібник / О.І. Маслак, Л.Д. Воробйов. – К. : ЦУЛ, 2011. – 172 с.
26. Мельник Л.Г. Економіка підприємства : навч. посібник / за за. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника. –К. : Ліра К, 2012. – 876 с.
27. Мескон М.Х. Основы менеджмента : пер. с англ. / М.Х. Мескон. – М. : Дело, 2005. – 720 с.
28. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посіб. / В.О. Мец. – К. : Вища школа, 2007. – 278 с.
29. Мочерний, С.В. Основы підприємницької діяльності : навч. посібник / С.В. Мочерний, А.О. Устенко, С.І. Чеботар. – К. : Видавничий центр “Академія”, – 2001. – 280 с.
30. Національний класифікатор України "Класифікатор професій" : ДК 003 : 2010 станом на 11.04.2011 р. : нормативне виробничо-практичне видання. – К. : Центр навч. л-ри, 2011. – 359 с.
31. Податковий Кодекс України від 02.12.2012 р. № 2775 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

32. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства : підручник / С.Ф. Покропивний. - К. : КНЕУ, 2008. – 526 с.
33. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до складання фінансової звітності, затверджений Міністерством фінансів України від 07.02.2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1>. 20
34. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати" затверджений Міністерством фінансів України від 07.02.2013 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3>.
35. Фандель Г. Теорія виробництва і витрат. / Г. Фандель ; пер. з нім. за кер. і наук. ред. М.Г. Грецака. – К. : Таксон, 2010. – 520 с.
36. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан. – М. : Финансы и статистика, 2013. – 800 с.
37. Харів П.С. Економіка підприємства : навч. посібник. / П.С. Харів. - Т. : Економічна думка, 2000. - 500 с.
38. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства: навч. посібник. / Ю.С. Цал-Цалко. – Київ : ЦУП, 2008. – 656 с.
39. Цал-Цалко Ю.С., Холод Б.І. Економіка підприємства : навчальний посібник. / Ю.С. Цал-Цалко, Б.І. Холод – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 388 с.
40. Шваб Л.І. Економіка підприємства: навч. посібник 4-е вид. / Л.І. Шваб. – К. : Каравела, 2009. - 584 с.

ДОДАТОК А

Зразок титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Звіт

з виробничої практики

Студента (ки)

Т.А.Смирнова

Спеціальність:

051 «Економіка»

Курс 3, група ЕПД-31

Форма навчання: денна

Керівник:

к.е.н., доцент І.П.Афанасьєв
(посада, вчене звання, ППБ)

Київ –20__

ДОДАТОК Б

ОСНОВНІ КОМАНДНІ РОЛІ: ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА ФУНКЦІЇ В КОМАНДІ

№ п/п	Умовна назва ролі	Функції в команді	Характерні риси особистості
1.	«Координатор» (голова)	Погоджує дії, думки та точки зору членів команди	Спокійність, впевненість в собі. Самоконтроль, безпристрасність, наполегливість, об'єктивність, врахування будь-яких пропозицій
2.	«Мотиватор» (той хто діє та приймає рішення)	Спонукає команду до дії, до руху вперед	Динамічність, прагнення, напористість, енергія, готовність до виклику.
3.	«Генератор ідей» (особа з ясним та ідейним поглядом)	Запропоновує нові способи вирішення проблем, нові підходи, інновації	Розвинений інтелект, уява, ерудиція. Індивідуалізм, свобода від стереотипів знання, неухвага до деталей
4.	«Критик» (радник і суддя)	Оцінює результати та процес роботи, пропонує нові ідеї, способи праці	Розсудливий, обережний, розсудливий, чесний, вдумливий, наполегливий. Невисока емоційність. Невміння захоплювати людей.
5.	«Виконувач» (практик-організатор)	Виконує поставлене перед ним завдання в точному обсягу та в встановлені строки	Відчуття довга, організаторські здібності. Працездатність, працьовитість, дисциплінованість, консерватизм. Недостатня гнучкість і сприйнятливність нових ідей.
6.	«Дослідник ресурсів» (розвідник)	Знаходить варіанти, ресурси та засоби досягнення цілей у зовнішньому середовищі.	Ентузіазм, допитливість, уміння спілкуватися, здатність відповідати на виклики. Швидка втрата інтересу після досягнення мети.
7.	«Фінішер» (той хто доводить справу до кінця)	Спробує доводити до досконалості результати праці, проробляє всі деталі, доводить справу до кінця	Сумлінність, старанність. Прагнення до досконалості, педантичність, вимогливість. Організованість, сумлінність, обачність, уміння контролювати. Тривога по дурницях. Невміння віддавати колегам повноваження.

АНКЕТА НА ВИЗНАЧЕННЯ КОМАНДНИХ РОЛЕЙ

ИНСТРУКЦИЯ

Предлагаемая Вам анкета направлена на определение характерных черт Вашего поведения в групповой работе (команде).

Просим Вас выбрать из предложенных утверждений одно, которое по Вашему мнению, лучше всего характеризует Ваше поведение в команде. Занесите баллы в бланк для ответов, выданный тренером-консультантом

1. Що на вашу думку, ви можете привнести в командну роботу?

- A. Ви швидко знаходите нові можливості вирішення проблеми.
- B. Ви можете добре працювати з більшістю людей.
- C. Ви здатні допомогти людям висунути нові ідеї.
- D. Ви здатні дуже ефективно працювати, і Вам подобається інтенсивна робота.
- E. Ви згодні бути непопулярним, якщо в результаті це приведе до високих командних результатів.
- F. Ви працюєте швидко в звичній обстановці.
- G. Ви завжди визнаєте можливість альтернативної дії.

2. У Вас є недоліки в командній роботі, можливо це пов'язано з тим, що:

- A. Ви дуже напружені, до тих пір, поки план дій не продуманий, не проведений, не проконтрольований.
- B. Ви даєте дуже велику свободу дій людям, точку зору яких вважаєте обгрунтованою.
- C. У Вас є слабкість багато говорити самому, поки в команді з'являться нові ідеї.
- D. Ваш власний погляд на речі заважає Вам розділити ентузіазм колег.
- E. Якщо Вам потрібно чого-небудь досягти, Ви буваєте авторитарні.
- F. Вам важко поставити себе в позицію керівника, оскільки Ви боїтеся зруйнувати атмосферу співпраці в команді.
- G. Ви сильно захоплюєтеся власними ідеями і втрачаєте нитку що відбувається в команді.
- H. Ваші колеги вважають, що Ви дуже турбуєтеся про неістотні деталі і переживаєте, що нічого не вийде.

8. Коли ви включені в роботу з іншими:

- a. Ви впливаєте на людей, не пригнічуючи їх.
- b. Ви дуже уважні, так що помилок із-за неминучості тат не може.
- c. Ви готові наполягати на яких-небудь діях, щоб не втратити час і випустити з уваги головну мету.
- d. У Вас завжди є оригінальні ідеї.

- e. Ви завжди готові підтримати в загальних інтересах добрі пропозиції.
- f. Ви дуже уважно відноситеся до суспільних ідей і пропозицій.
- g. Членам команди подобається Ваша холодна розсудливість.
- h. Вам можна довірити простежити за тим, щоб вся основна робота була виконана.

9. У роботі команди для Вас характерний:

- a. Ви дуже добре хочете знати членів своєї команди.
- b. Ви спокійно розділяєте погляди тих, хто оточує Вас.
- c. У Вас завжди знайдуться вагомні аргументи, щоб спростувати помилкові рішення.
- d. Ви думаєте, що здатні добре виконати роботу, якщо її план відразу ж необхідно приводити в дію.
- e. У Вас є схильність уникати очевидне і пропонувати щось несподіване.
- f. Все, що Ви робите, ви прагнете довести до досконалості.
- g. Ви готові встановлювати контакти і поза командою.
- h. Хоча Вас цікавлять всі точки зору, Ви не коливаючись можете ухвалити власне рішення, якщо це необхідно.

10. Ви можете отримати задоволення від своєї роботи, тому що:

- a. Вам подобається аналізувати ситуації і шукати правильний вибір.
- b. Вам подобається знаходити практичні дії вирішення проблем.
- c. Вам подобається відчувати, що Ви впливаєте на встановлення позитивних взаємин у команді.
- d. Вам приємно, якщо Ви робите сильний вплив при ухваленні рішень.

11. Якщо ви несподівано отримали важке завдання, яке потрібно виконати в обмежений час і з незнайомими людьми:

- a. Ви відчуватимете себе загнаним в кут, поки не знайдете вихід з ситуації і не виробите лінію поведінки.
- b. Ви працюватимете з тим, у кого опиниться якнайкраще рішення, навіть якщо він Вам неприємний.
- c. Ви спробуєте знайти людей, між якими зможете розділити на частини це завдання, таким чином зменшивши об'єм роботи.
- d. Ваше природжене відчуття часу не дозволить вам відставати від графіку.
- e. Ви вірите, що будете спокійно, максимально реалізуючи свої здібності, йти прямо до мети.
- f. Ви добиватиметеся наміченої цілі всупереч будь-яким перешкодам.
- g. Ви готові взяти здійснення роботи на себе, якщо побачите що команда з нею не справляється.

12. Що стосується проблем, які у вас виникають, коли ви працюєте в команді:

- a. Ви завжди проявляєте нетерпіння, коли хтось з членів команди гальмує процес.
- b. Деякі люди критикують Вас за те, що Ви дуже багато аналізуєте і Вам не вистачає інтуїції
- c. Ваше бажання переконатися, що робота виконується на найвищому рівні, викликає незадоволеність.
- d. Вам дуже швидко все набридає, і ви сподіваєтеся тільки на одного або двох чоловік, які можуть Вас надихнути.
- e. Вам важко почати роботу, якщо Ви чітко не представляєте своєї мети.
- f. Іноді Вам буває важко пояснити іншим які-небудь складні речі, які приходять Вам
- g. Ви розумієте, що вимагаєте від інших зробити те, що самі зробити не можете.
- h. Якщо ви натрапляєте на реальний опір, то Вам важко чітко викласти точку зору.

ДЯКУЄМО ВАМ ЗА ЩИРІ ВІДПОВІДІ!

ДОДАТОК В МЕТОДИКИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ЛАНЦЮГОВИХ ПІДСТАНОВОК

Метод ланцюгових підстановок є найуніверсальнішим і використовується для розрахунку впливу факторів в усіх типах факторних моделей.

Сутність даного методу факторного аналізу полягає у визначенні впливу окремих факторів на зміну величини результативного показника з допомогою поступової заміни базисної величини кожного факторного показника у факторній моделі на фактичну величину у звітному періоді. З цією метою визначають низку умовних величин результативного показника, які враховують зміну одного, потім двох, трьох факторів, припускаючи, що інші фактори є незмінними. Порівняння величини результативного показника до та після заміни рівня того чи того показника нейтралізує (елімінує) вплив усіх інших факторів, крім одного, та уможливорює визначення впливу останнього на приріст результативного показника. При цьому передовсім підлягають заміні кількісні параметри, далі — структурні, в останню чергу — якісні. Якщо у формулі міститься багато кількісних, структурних або якісних показників, послідовність заміни залежить від оцінки того, які з них є основними, а які похідними, які первинні, а які — вторинні.

Метод ланцюгових підстановок передбачає застосування наступної моделі:

$$Y = X_1 X_2 X_3, \quad (B.1)$$

При цьому базисний рівень цього показника (Y^0) і звітний рівень (Y^1) становлять:

$$\begin{aligned} Y^0 &= X_1^0 \cdot X_2^0 \cdot X_3^0; \\ Y^1 &= X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot X_3^1. \end{aligned} \quad (B.2)$$

Далі послідовно замінюються базисні параметри, що входять у формулу, на звітні і розраховуються умовні результативні показники:

$$\text{1-й умовний показник (перша заміна): } Y^{\sim} = X_1^1 X_2^0 X_3^0; \quad (B.3)$$

$$\text{2-й умовний показник (друга заміна): } Y^{\sim\sim} = X_1^1 X_2^1 X_3^0; \quad (B.4)$$

$$\text{3-й показник (третя заміна): } Y^1 = X_1^1 X_2^1 X_3^1. \quad (B.5)$$

Вплив факторів на ΔY визначатиметься наступним чином:

$$\bullet \text{ вплив фактора } X_1 \text{ на зміну } Y: \Delta Y_{\tilde{\delta}_1} = Y_1 - Y^{\sim\sim}; \quad (B.6)$$

$$\bullet \text{ вплив фактора } X_2 \text{ на зміну } Y: \Delta Y_{\delta_2} = Y^{\sim\sim} - Y^{\sim}; \quad (B.7)$$

- вплив фактора X_3 на зміну Y : $\Delta Y_{X_3} = Y^1 - Y_0$; (Б.8)

$$\Delta Y = \Delta Y_{X_1} + \Delta Y_{X_2} + \Delta Y_{X_3}.$$

(Б.9)

Для наочності та зручно виконання аналітичних розрахунків необхідно скласти наступну таблицю:

Таблиця А.1

Оцінка величини впливу факторів
на результативний показник методом ланцюгових підстановок

№ підстановки	Параметри				
	X_1	X_2	X_3	Результативний показник	Вплив фактору
0	X_1^0	X_2^0	X_3^0	Y^0	—
1	X_1^1	X_2^0	X_3^0	$Y_{ум1}$	$\Delta Y_{X_1} = Y_{ум1} - Y^0$
2	X_1^1	X_2^1	X_3^0	$Y_{ум2}$	$\Delta Y_{X_2} = Y_{ум2} - Y_{ум1}$
3	X_1^1	X_2^1	X_3^1	Y^1	$\Delta Y_{X_3} = Y^1 - Y_{ум2}$

Використання методу ланцюгових підстановок потребує знання взаємозв'язків факторів, уміння правильно їх класифікувати та систематизувати.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АБСОЛЮТНИХ РІЗНИЦЬ

Метод абсолютних різниць є спрощеним варіантом методу ланцюгових підстановок. Він використовується для розрахунку впливу факторів на приріст результативного показника в тих моделях, де результативний показник представлений у вигляді зв'язку факторів $Y = X_1 X_2$, або в змішаних моделях наступного типу:

$$Y = (X_1 - X_2) X_3. \quad (Б.10)$$

Факторний аналіз на основі методу абсолютних різниць здійснюється згідно наступного алгоритму:

$$\Delta Y_{X_1} = (X_1^1 - X_1^0) \cdot X_2^0 \cdot X_3^0; \quad (B.11)$$

$$\Delta Y_{X_2} = X_1^1 \cdot (X_2^1 - X_2^0) \cdot X_3^0; \quad (B.12)$$

$$\Delta Y_{X_3} = X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot (X_3^1 - X_3^0). \quad (B.13)$$

Таким чином, за використання методу абсолютних різниць вплив факторів розраховується множенням абсолютного відхилення досліджуваного фактора на базисне значення факторів, розміщених праворуч від нього у факторній моделі, і на фактичну величину факторів, розміщених ліворуч від нього.

При використанні методу абсолютних різниць необхідно стежити за тим, щоб алгебраїчна сума приросту результативного показника за рахунок впливу окремих факторів дорівнювала загальному його приросту.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ВІДНОСНИХ РІЗНИЦЬ

Метод відносних різниць використовується для вимірювання впливу факторів на результативний показник тільки в таких моделях, де результативний показник представлений у вигляді добутку факторів (типу $Y = X_1 \cdot X_2$) та в комбінованих моделях типу:

$$Y = (X_1 - X_2) \cdot X_3. \quad (B.14)$$

Він значно простіший за метод ланцюгових підстановок, що за певних умов робить його досить ефективним. Цей метод відрізняється від попередніх тим, що розрахунки впливу факторів на досліджуваний показник проводяться виходячи з відносних показників їх зміни, що виражені у відсотках або коефіцієнтах.

Розглянемо методику розрахунку впливу факторів за допомогою цього способу для моделі типу:

$$Y = X_1 X_2 X_3. \quad (B.15)$$

Спочатку необхідно розрахувати відносні відхилення факторних показників за формулою:

$$\Delta X \% = \frac{X^1 - X^0}{X^0} \cdot 100\%. \quad (B.16)$$

Згідно методу відносних різниць для визначення впливу першого фактора на результативний показник необхідно базисне значення результативного показника помножити на відносне відхилення першого фактора, яке виражене у відсотках, і поділити на 100%. Для спрощення розрахунків відносне відхилення факторів доцільно розраховувати в коефіцієнтах:

$$\Delta Y_{X_1} = \frac{Y^0 \cdot \Delta X_1 \%}{100\%}. \quad (Б.17)$$

Вплив другого фактора визначається множенням базисного значення результативного показника, скоригованого на вплив дії першого фактора (позитивний вплив додається, негативний — віднімається), на відносне відхилення другого фактора, що виражається у відсотках, і результат поділити на 100%:

$$\Delta Y_{X_2} = \frac{(Y^0 + \Delta Y_{X_1}) \Delta X_2 \%}{100\%}. \quad (Б.18)$$

Вплив третього фактора (і всіх наступних) визначається аналогічно: базисне значення результативного показника коригується на результат дії першого та другого факторів (додається чи віднімається залежно від напрямку дії), і отриманий результат множиться на відносне відхилення третього фактора:

$$\Delta Y_{X_3} = \frac{(Y^0 + \Delta Y_{X_1} + \Delta Y_{X_2}) \cdot \Delta X_3 \%}{100\%}. \quad (Б.19)$$

Метод відносних різниць зручно використовувати тоді, коли потрібно розрахувати вплив великої кількості факторів (5—10).

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНДЕКСНОГО МЕТОДУ

Індексний метод. Його застосовують для вивчення економічних явищ, які формуються під впливом кількох факторів, кожен з яких схильний до динамічних змін.

Класичним прикладом такого об'єкта аналізу є обсяг реалізації (продажу) товарів, який формується під впливом певного фізичного обсягу товарів і цін на них.

Відомо, що в кожного підприємства (промислового, торговельного) обсяг продажу окремих товарів із року в рік, із місяця в місяць змінюється так само, як і ринкові ціни на ці товари. За таких умов загальні (групові) індекси обсягу реалізації (продажу) товарів у вигляді

$$i = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_0 p_0}, \quad (Б.20)$$

де q_0 і q_1 — базисні й звітні обсяги реалізованих товарів, p_0, p_1 — базисні і звітні ціни на них)

Індексний метод аналізу дає змогу розв'язати ці задачі за допомогою побудови агрегатних індексів. **Агрегатні індекси** — це загальні індекси, що характеризують явища, які визначаються сукупністю безпосередньо непорівнянних елементів.

Форми агрегатних індексів для загального індексу обсягу реалізації продукції мають такий вигляд:

а) агрегатний індекс фізичного обсягу реалізації продукції:

$$I_{\text{оп}} = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0}, \quad (\text{Б.21})$$

б) агрегатний індекс цін на продукцію підприємств:

$$I_{\text{ц}} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0}. \quad (\text{Б.22})$$

Різниця між чисельником і знаменником агрегатного індексу показує, який вплив на загальний результат оказує той чи той конкретний фактор.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО МЕТОДУ

Використання інтегрального методу факторного аналізу уможлиблює отримання точніших результатів розрахунку впливу факторів проти інших методів факторного аналізу, бо в цьому разі результати не залежать від місця факторів у моделі, а додатковий приріст результативного показника, який отримано від взаємодії факторів, розподіляється між ними пропорційно ізольованому їхньому впливу на результативний показник.

Практичне використання інтегрального методу базується на спеціально створених робочих алгоритмах для відповідних факторних моделей. Алгоритм розрахунку впливу факторів наведено в таблиці Б.2

Таблиця Б.2

Використання інтегрального методу для різних факторних моделей

Модель	Методика визначення впливу факторів
1	2
$Y = \tilde{O}_1 \cdot \tilde{O}_2$	$\Delta Y_{X_1} = \Delta X_1 \cdot X_2^0 + \frac{1}{2} \Delta X_1 \cdot \Delta X_2$ $\Delta Y_{X_2} = \Delta X_2 \cdot X_1^0 + \frac{1}{2} \Delta X_1 \cdot \Delta X_2$
$Y = \tilde{O}_1 \cdot \tilde{O}_2 \cdot \tilde{O}_3$	$\Delta Y_{X_1} = \frac{1}{2} \Delta X_1 (X_2^0 X_3^1 + X_2^1 X_3^0) + \frac{1}{3} \Delta X_1 \cdot \Delta X_2 \cdot \Delta X_3;$ $\Delta Y_{X_2} = \frac{1}{2} \Delta X_2 (X_1^0 X_3^1 + X_1^1 X_3^0) + \frac{1}{3} \Delta X_1 \cdot \Delta X_2 \cdot \Delta X_3;$ $\Delta Y_{X_3} = \frac{1}{2} \Delta X_3 (X_1^0 X_2^1 + X_1^1 X_2^0) + \frac{1}{3} \Delta X_1 \cdot \Delta X_2 \cdot \Delta X_3.$

1	2
$Y = \frac{X_1}{X_2}$	$\Delta Y_{\tilde{0}_1} = \frac{\Delta X_1}{\Delta X_2} \cdot \ln \left \frac{X_2^1}{X_2^0} \right $ $\Delta Y_{\tilde{0}_2} = \Delta Y - \Delta Y_{x_1}$
$Y = \frac{X_1}{X_2 + X_3}$	$\Delta Y_{\tilde{0}_1} = \frac{\Delta X_1}{\Delta X_2 + \Delta X_3} \cdot \ln \left \frac{X_2^1 + X_3^1}{X_2^0 + X_3^0} \right $ $\Delta Y_{\tilde{0}_2} = \frac{\Delta Y - \Delta Y_{x_1}}{\Delta X_2 + \Delta X_3} \cdot \Delta X_2$ $\Delta Y_{\tilde{0}_3} = \frac{\Delta Y - \Delta Y_{x_1}}{\Delta X_2 + \Delta X_3} \cdot \Delta X_3$

Даний метод дозволяє розкласти додатковий приріст результативного показника у зв'язку з взаємодією факторів між ними.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОПОРЦІЙНОГО ДІЛЕННЯ

Використання методу пропорційного ділення стосується тих випадків, коли у факторному аналізі використовуються:

- адитивні моделі наступного типу:

$$Y = X_1 + X_2 \quad (Б.23)$$

- змішані моделі наступного типу:

$$Y = \frac{X_1}{X_2 + X_3 + X_4 + \dots + X_n} \cdot \quad (Б.24)$$

Розрахунок проводиться у відповідності з наступним алгоритмом:

$$\begin{aligned} \Delta Y_{x_1} &= \frac{\Delta Y}{\Delta X_1 + \Delta X_2 + \Delta X_3} \Delta X_1; \\ \Delta Y_{x_2} &= \frac{\Delta Y}{\Delta X_1 + \Delta X_2 + \Delta X_3} \Delta X_2; \\ \Delta Y_{x_3} &= \frac{\Delta Y}{\Delta X_1 + \Delta X_2 + \Delta X_3} \Delta X_3. \end{aligned} \quad (Б.25)$$

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ЧАСТКОВОЇ УЧАСТІ

Метод часткової участі передбачає, що вплив кожного фактора на результативний показник розраховується пропорційно його частці у відхиленні за цим показником, тобто розподіл зміни результативного показника між факторами проводиться за правилами пропорційного розподілу.

Для цього спочатку визначається частка кожного фактора в загальній сумі приросту факторів, яку потім помножують на загальний приріст результативного показника:

$$\begin{aligned}\Delta Y_{X_1} &= \frac{\Delta X_1}{\Delta X_1 + \Delta X_2 + \Delta X_3} + \Delta Y; \\ \Delta Y_{X_2} &= \frac{\Delta X_2}{\Delta X_1 + \Delta X_2 + \Delta X_3} + \Delta Y; \\ \Delta Y_{X_3} &= \frac{\Delta X_3}{\Delta X_1 + \Delta X_2 + \Delta X_3} + \Delta Y.\end{aligned}\tag{Б.26}$$

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЛОГАРИФМІЧНОГО МЕТОДУ

Логарифмічний метод факторного аналізу позбавлений недоліків методу ланцюгових підстановок, пов'язаних з черговістю факторів в моделі та має процедуру з мінімальними розрахунками.

Методика розрахунку індексів зміни факторів моделі та визначення логарифмів даних індексів на основі використання функції MS Excel здійснюється в наступній послідовності:

- а) активізувати пункт меню *Вставка* → *Функція*, як це показано на рис.Б.1.

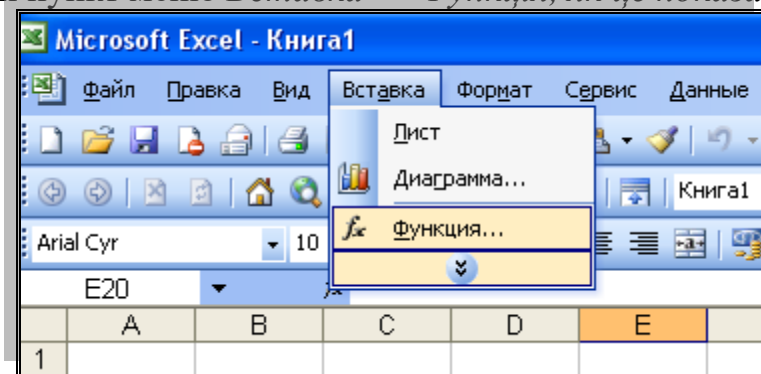

Рис. Б.1 – Параметри Стандартної панелі інструментів *Вставка*

- б) при цьому автоматично буде відкрито діалогове вікно *Майстра функцій* як це показано на рис. Б.2.

- в) в переліку категорій вибрати «*Математичні*», а в переліку функцій – вибрати функцію «*LOG*».

г) натиснути *OK*.

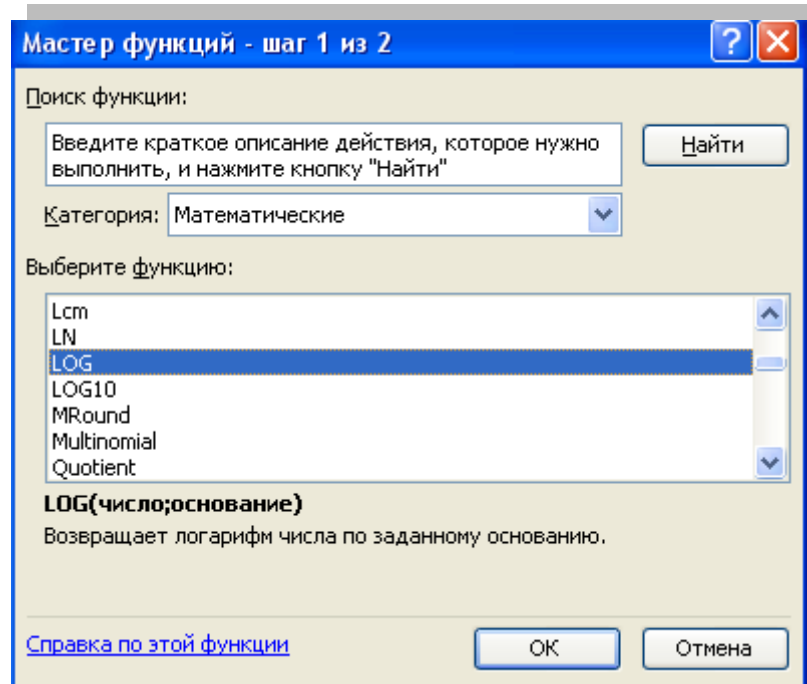

Рис. Б.2 – Діалогове вікно *Майстер функцій*

д) у вікні «*Аргументи функції*», яке автоматично буде відкрито на екрані (як показано на рис. Б.3) заповнити поле *Число* шляхом вказівки адресу одного з індексів моделі, наприклад *F40*.

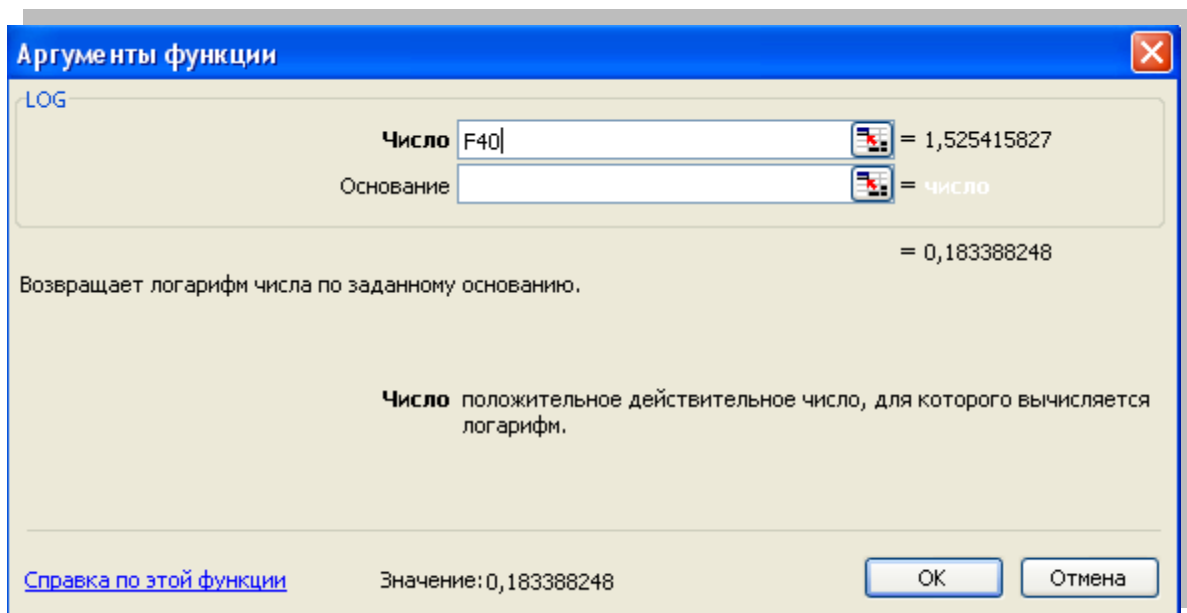

Рис. Б.3 – Діалогове вікно *Аргументи функції*

3. На третьому етапі здійснюється розрахунок скорегованого значення логарифму кожної факторної ознаки з урахуванням загального значення логарифму результативного показника за наступною формулою:

$$\lg^{\tilde{n}\hat{\epsilon}\hat{\delta}} = \frac{\lg X_i}{\lg Y} \quad (Б.27)$$

4. На четвертому етапі необхідно здійснити кількісну оцінку впливу кожного фактору на динаміку результативного показника за наступною моделлю:

$$\Delta Y_{(X_i)} = \Delta Y \times \lg^{\text{скор}} X_i \quad (Б.28)$$

де, $\Delta Y_{(X_i)}$ - зміна результативного показника за рахунок фактору (X_1, X_2, X_n).

ΔY - зміна результативного показника за період, що аналізується;

$\lg^{\tilde{n}\hat{\epsilon}\hat{\delta}} X_i$ - скореговане логарифмічне значення факторної ознаки.

Для зручності розрахунків та узагальнення результатів оцінки впливу факторів, що пов'язані з ефективністю використання основних фондів та трудових ресурсів необхідно скласти та заповнити таблиці наступного виду:

Таблиця 2.3

Факторний аналіз впливу стану та ефективності використання основних фондів на динаміку обсягу реалізації продукції

Фактор	Базисний рік	Звітний рік	Індекс (i)	$\lg i$	$\lg^{\text{скор}}$	Розмір впливу, +/-
Середньорічна вартість основних фондів ($\Phi_{\text{сер}}$)						$\Delta Bp_q \times \frac{\lg(\Phi_{\text{сер}})}{\lg(Bp_q)}$
Фондовіддача ($\Phi_{\text{в}}$)						$\Delta Bp_q \times \frac{\lg(\Phi_{\text{в}})}{\lg(Bp_q)}$
Виручка від реалізації (Bp_q)						\sum впливу факторів

$\lg(y)$ тобто $\lg(Bp_q)$

Наведені методи факторного аналізу забезпечують можливість досліджувати будь-які показники діяльності підприємства окремо або в комплексі (у системному порядку). Однак навіть під час комплексного аналізу окремих показників необхідно використовувати комбінацію різних методів факторного аналізу.

При цьому слід враховувати, що механічне застосування технічних прийомів факторного аналізу без економічного осмислення кожної моделі може призвести до формалізації аналізу, позбавлення його економічного змісту.